DE VERHOUDING VAN HET OUDJAVAANSCH UDYOGAPARWA TOT ZIJN SANSKRIT- ORIGINEEL.

DOOR Dr. H. H. JUYNBOLL.

De Oudjavaansche paraphrase van het Udyogaparwa of vijfde boek van het Mahâbhârata is blijkens de taal even oud als de vertaling van het Âdi-, Wirâta- en Bhîṣmaparwa en ouder dan die der vier laatste parwa's, die waarschijnlijk vertaald zijn in een tijd, toen de taal reeds tot het Middelfjavaansch begon te naderen.

Voor eene volledige tekstuitgave is het Udyogaparwa niet geschikt, daar dit parwa, zooals Dr. van der Tuuk reeds opmerkte (Journ. R. As. Soc. XIII, 48 en Kawi-Bal. Wdb. I, 170, s. v. Udyoga), het meest corrupte van alle parwa's en vol lacunen is, terwijl bovendien het begin en het slot ontbreken.

Toch kan het nuttig zijn, door vergelijking met den Sanskr̥t-tekst vast te stellen, in welke verhouding de Oudjavaansche vertaling tot zijn origineel staat. Het meest geschikte middel hiertoe is de vergelijking der talrijke aangehaalde Sanskr̥t-verzen in de O. Jav. bewerking met die van den Sanskr̥t-tekst. Hoewel deze verzen, evenals in het Âdi- en Wirâtaparwa gewoonlijk zeer verbasterd zijn, ben ik er toch in geslaagd, al deze citaten in de Calcutta-editie van den Sanskr̥t-tekst terug te vinden.

Bij de vergelijking hebben wij het goede lontarhandschrift 959^a van het Bataviaasch Genootschap, beschreven als cod. MCCXVI in deel II van mijn Supplement op den Cat. der Jav. en Mad. HSS. der Leidsche Universiteitsbibliotheek (pag. 155) tot grondslag genomen. Dit HS., dat in 1747 Çâka = 1825 A.D. geschreven is, zal verder met J aangeduid worden, terwijl wij de Calcutta-uitgave van den Sanskr̥t-tekst korthedshalve S zullen noemen. De cijfers, gevoegd bij J hebben betrekking op de palmbleden van cod. 959^a, die van S op de verzen van de Calcutta-editie.

In het vervolg zullen wij op de verbasterde aanhalingen de tegenwoordige lezing laten volgen en daarna de Oudjav. vertaling met eene Nederlandsche overzetting, voor zoover die

mogelijk is met het oog op den tegenwoordigen stand der kennis van het Oudjavaansch.

Blijkens cod. 5020 van de Lombok-collectie ontbreken in cod. 959a, evenals in cod. 3736 (van de verzameling van dr. van der Tuuk) en in cod. 5028 (van de Lombok-collectie), in het begin de lettergrepen yadya. Hierop volgt: (yadya)pin tunggala kawitanya, tathâpi amogha dudû prawṛtinya; en daarna: phalaphalawati sakâ yatekasmin wanasyato = S. 43b: phalâphalawatî çâkhe yathaikasmin wanaspatau. J. kadyaṅga ning pang ning kayu-kayu, hanâwwah hana tan pawwah: «evenals de takken der boomen, er zijn er met vruchten en er zijn er zonder vruchten». In mijn proefschrift (Drie boeken van het O.-Jav. Mahâbhârata, p. 17) wees ik er reeds op, dat deze O.-Jav. woorden de vertaling bevatten van çloka 43b van den Sanskṛt-tekst (het cijfer 48b daar is een drukfout).

J. fol. 2; r. 4: Pûrwwaṅ câbhigataṁ santo bhajante pûrwwacârîṇa(h),

twañ ca çreṣṭhatamo loke satamadhye Janarddhanah = S. 142: °satâm adya-Janârddana.

J. ikâ sang mahâpuruṣa ngaran ira, asing rumuhun datang pwa rakwa pinaritrâṇa nira, mahârâja pwa ya ta, prasiddha wiçesa ning sajjana ngke ring loka: «hij, die een groot man heet, helpt dengene, die het eerst komt, en gij, vorst, zijt gebleken de voortreffelijkste der goede menschen hier in de wereld te zijn.»

J. fol. a, 3, r. 2. Tawa pûrwwaṁ bhigamânât pûrwwaṁ câpyasya darçanât, sahôryyam ubhayor ewa karisyami Suyodhanah.

S. 145: tawa pûrbbâbhigamanât..... sahôryyam ubhayor ewa kariṣyâmi Suyodhana.

J. rahadyan sanghulun kalih, kapwâropana ni nghulun, phala ning rumuhun datang, mwang priya ning rumuhun katon: «gij beiden zult door mij geholpen worden, als belooning voor het eerste komen en ter wille van het eerst gezien worden». Kṛṣṇa zegt deze woorden tot Arjuna en tot Duryodhana, die beiden zijn hulp komen inroepen: Arjuna is n.l. het eerst door Kṛṣṇa gezien, terwijl Duryodhana het eerst gekomen is.

J. fol. 4, r. 2: Tatra pâlyo'rjjuno râjan yadi matpriyam icchasi,

tejowaddhaçwa te kâryyah Soter asmat priyawahah.

S. 215:.... tejobadhaçca Sauter asmaj jayâwahah.

J. anuratsanâk iking Dhanañjaya de ni bapa ni nghulun, yan hanâsih rahadyan sanghulun ing pinakanghulun, ngëntya-kënta kaçaktin i Karṇa, samârgganya pējaha tah, iṣṭa prayojana parameçwara: «Dhanañjaya, mijn kind hier, moet beschermd worden door mijn vader, wanneer gij mij genegen zijt, maak een einde aan de macht van Karṇa, opdat hij sterve, dat is de wensch en het doel van den vorst».

In het begin is de O.J. tekst corrupt; waarschijnlijk moet men lezen: anu rakṣan anak. De *t* en *k* worden n.l. dikwijls verward, omdat zij in het oude schrift veel op elkaar gelijken. In elk geval is de corrupte uitdrukking de vertaling van pâlya = moet beschermd worden, te beschermen.

J. fol. 4, r. 3. Jaṭasurât parikleçah Ticcatañca mahâ-dyute,

Dropadyâpigatan duḥkaṁ Damayantya mahâçubhaṁ.

S. 223: Kîcakâc ca mahâdyute, Draupadyâ' dhi-gataṁ sarwvaṁ Damayantya yathâ' çubham.

J. muwah kalaranta ri kâla ning daitya Jaṭasuracarita, mwang ri kâla ning Kîcakacarita, kadi sang Damayanti juga sira: «En uw leed tijdens de geschiedenis van den daemon Jaṭasura en tijdens de geschiedenis van Kîcaka was even groot als dat van Damayanti.»

Jaṭasura was een daemon, die zich als een brahmaan vermomde en Yudhiṣṭhira, Sahadewa, Nakula en Draupadî wegvoerde. Hij werd door Bhîma gedood ¹. De geschiedenis, hoe Kîcaka door Bhîma gedood werd, omdat hij Draupadî wilde verleiden, is in het Wirâṭaparwa uitvoerig verhaald ². Damayanti is de hoofdpersoon van de bekende Nala-episode in het Mahâbhârata.

J. fol. a. 5, r. 1: Twaṣṭâ prajâpatir hy âsîd dewa-çreṣṭho mahâtapâḥ, sa putrâṁ cetriçiracam Indrohakâlasrjat.

S. 229: sa putrâṁ wai Triçirasam Indradrohât kilâsrjat.

J. ngûnî ring âsitkâla bhaṭâra Twaṣṭâ Prajâpati manghanâkên tapa, makahetu îrṣyâ nira ri sang hyang Indra, masamâhita ta sira, mijil ta ng anak sake jñâna nira, daitya si Triçirah rakwa ngaranya: «Vroeger in ouden tijd verrichtte god Twaṣṭâ, de

¹ Deze episode van het Mahâbhârata heet Jaṭasurawadha. Zie Waparwa, vers 11451—11523 der Calcutta-editie.

² Zie pag. 23—41 van mijne uitgave van het O.Jav. Wirâṭaparwa.

Schepper, ascese; uit afgunst op god Indra, concentreerde hij zijne gedachten en uit zijne mijnering ontstond een zoon, die de daemon Triçirah werd genoemd.»

Hier begint de mythe van Nahuṣa, die uitvoerig behandeld is door prof. Speyer in de Actes du 6e congrès international des Orientalistes, section aryenne, p. 81—121.

J. fol. 6, r. 2. Tataḥ prabhṛti lokasya jṛmbhikā prāṇa-saṁçritaḥ = S. 283b saṁçritā.

J. irikā ta tambe ning rāt kabeh yatna mēgōng prāṇa ri kâla ning angwab: «dat was het begin ervan, dat de geheele wereld trachtte den adem in te houden tijdens het gapen.»

J. fol. 6, r. 4. Twaṁ prasus sarwwadewânâṁ twaṁ hi dewa sahadewaṁ,
twaṁ ya sarwwam idang kṛtaṁ sarwwadewanamas-kṛtaṁ.

S. 298: twaṁ prabhuḥ twayâ sarwwam idaṁ tataṁ,
twaṁ hi dewo mahâdewaḥ sarwwalokanamaskṛtaḥ.

Dit Sanskṛt-vers is niet vertaald in den Oudjavaanschen tekst.

J. fol. a. 7, r. 3: Sak(h)yaṁ bhawatu te Wṛtra Çakreṇa saha nityadâ,

awâpsyasi suk(h)am twaṁca Gakralokamwapunkalân =
S. 309b en 310a: Çakralokâṁç ca çâçwatân.

J. Samitrâ ta kita lâwan sang hyang Indra nityasa, marya werâ paḍâsiha, umuktya ng swarggalokawibhâwa: «sluit vriendschap met god Indra voor altijd, dan zal uwe vijandschap ophouden en zult gij elkaar liefhebben, en zult gij de macht van de hemelwereld genieten.»

J. fol. a. 7, r. 4: Na çuṣkeṇa na candreṇa na sâstrana na bajreṇa,
nasmanenâwa dâruṇa na diwa na niçam tadâ.

S. 320: câdreṇa nâçmanâ na ca dâruṇâ, na çastreṇa na câstreṇa na diwâ na tathâ niçi.

J. tan wastw acat matyana nghulun, tan ajer, tan ing watu, tan kayu-kayu, tan sañjata, tan bajra, tan pëjaheng rahineng wëngi: «geen droog voorwerp zal mij dooden, geen vloeibaar voorwerp, geen steen, geen hout, geen wapen, geen bliksem-schicht, ik zal niet 's nachts en niet overdag sterven.»

In de O.-Jav. vertaling leze men asat in plaats van acat, want het is de vertaling van Skr. *çuṣka* (droog).

J. fol. 8, r. 2: *Indrasya mahiṣi dewi kasmān mānopa-tiṣṭati,*

aham Indrāstrī dewinaṁ lokanañcataweçwarah.

S. 359: *mām nopatiṣṭhati, aham Indro'smi dewā-nām lokānāñca tatheçwarah.*

J. taha strī sang hyang Indra kēteka dewi Çacī, apa tika tan kabhukti de ni nghulun? Nghulun prasiddha Indra pagēh pinakaprabhunta: «de gemalin van god Indra, dewi Çacī, waarom is die niet door mij tot vrouw genomen? Ik ben toch blijkbaar Indra en vast als uw vorst aangesteld.»

J. fol. 10, r. 1: *icchāmi twām aham jñanaṁ ka twam wruhi maranane* = S. 429b: *jñātum kām twām brūhi warānane.*

J. Sājñā mahādewi kamung dewatā, angapa ta kita kāsihana nghulun warahēn ahyun wruha nghulun ri kita: «met uw verlof, godin, hoe zijt gij genoemd, deel mij dit mede, ik wensch u te leeren kennen.»

De vertaling van «angapa ta kita kāsihana» door: «hoe zijt gij genoemd» steunt op den Skr.-tekst, waar eenvoudig staat: «ik wensch u te leeren kennen, zeg mij, wie gij zijt, o schoone.»

J. fol. a, 12, r. 1: *Adbhyo'gniḥ brāhmāta kṣatriḥ aç-mato laham utwitwām,*

tewām sārwwagataḥ tejaḥ swasa yonisu çasyati.

S. 482: *'gnir brahmataḥ kṣatram açmano loham utthitaṁ,*

teṣām sarwwatragan tejaḥ swāsu yoniṣu çāmyati.

J. ikang apuy ngaranya ring wwai sangkā nikā ngūni, mangkana ng kṣatriya, brāhmaṇa pinakamūlasangkānya, ikang wēsi wungkal sangkā nika n hana, ikā ta kabeh, tan apilih kawēnang nikā kaçaktin ikā, yapwan ri sangkānya paranya, paḍem juga tanpasāra: «het vuur is vroeger uit het water ontstaan, evenzoo hebben de kṣatriya's hun ontstaan en oorsprong te danken aan de Brahmanen, het ijzer is uit steen ontstaan; de macht van dat alles, onverschillig wat, wordt overwonnen, wanneer het naar zijn oorsprong gaat, dan wordt het uitgedoofd en krachteloos.»

J. fol. a, 12, r. 3: Swayoni bhajate sârwwam wiças-wâpo' wiçangkâtaḥ = S. 490a: swayonim bhajate sarwwa wiçaswâpo' wiçangkitah.

J. ikang sarwwabhawâ kabeh, tan hana hale nikâ sewitan çaçangkanya, haywa ta kita sandehanta mareng dalëm ning wwai: «alle wezens varen er wel bij, hun plaats van oorsprong te bezoeken, aarzel dus niet, om in het water te gaan.»

In de Oudjav. vertaling staat eigenlijk: het schaadt hen niet (hale = anghala + i). Çaçangkanya is blijkbaar eene verkeerde schrijfwijze voor sangkanya, misschien ontstaan onder invloed van het woord awiçangkitah (zonder aarzelen) in den Skr.-tekst, wellicht ook eenvoudig eene wanspelling.

J. fol. 12, r. 3: Diṣṭyâ bhâwantim pagyami matâram Balasûdana,

diṣṭyâ ca Nahuṣongkraṣṭaḥ dewarâjyât Purandara.

S. 523a en 522b: hatârim paçyâmi bhawantaṁ Nahuṣo bhraṣṭo daiwarâjyât....

In den Sanskr̥t-tekst is de volgorde dezer beide regels omgekeerd.

J. Sâjñâ hyang Indra, atyanta noha ni nghulun, an ton kita jayaçatru, an tēlas umatikang daitya Triçirah, lâwan ikang daitya si Wṛtta, tan sipi kasukan i nghulun, kunang mangdayakēn paripûrṇa ning inak âmbēk, ri denyan bhraṣṭa sangkeng kendran ikang Nahuṣa juga: «met uw verlof, god Indra! Ik ben zeer voldaan, ziende dat gij uwe vijanden overwonnen hebt; dat de daemon Triçirah en de daemon Wṛtra gesneuveld zijn, niet gering is mijne vreugde daarover, doch het schenkt mij volkomen bevrediging, dat ook Nahuṣa uit Indra's hemel verdreven is.»

Het begin van deze vertaling is eigenlijk de vertolking van vers 522a van den Skr.-tekst.

J. fol. a, 13, r. 3: Tenâbhûd watatejaçwa niçrîkaçca Çacîpate = S. 533a: dhatatejâçca niḥçrîkaçca mahîpatih.

J. tatan adwa hilang ta lakṣminya, dumadak alēk awēnēs: «niet lang daarna verdween zijn glans, verminderde en verbleekte».

J. fol. 13, r. 1: Triwiṣṭapam prapadyaswa mahi lokan Çacîpate,
jitendriyo jîtâmitraḥ stûyamâno maharṣibhiḥ.

S. 538b en 539a: *tripiṣṭapam.... pāhi lokān.... jita-mitras....*

J. tulih ta kamung hyang Indra ri kahyanganta, muwah rakṣan ikang swarggaloka, apan iku ya phala ning jitendriya, amoghālah samusuhta, sanghulun kabeh agya maripūjā rahadyan sanghulun: «Keer gij terug naar uw hemel, god Indra, bescherm weder de hemelwereld, want dat is de belooning voor het bedwingen uwer zintuigen, immers al uwe vijanden zijn overwonnen, wij allen haasten ons, om u te prijzen.»

J. fol. 13, r. 4: *Ekān duḥkam anuprāptam Indrapam saha bhāryaya, ajñatawāṣa ca kṛtaḥ cātṛuṇantakam watṛya.*

S. 553: *Ewam duḥkham.. Indreṇa.. bhāryayā, ajñatawāṣa.. cātṛuṇām badhakāṅgṣayā.*

J. ndā nahan ta lwir sang hyang Indra pamanggihakēn lara magōng, mwang dewi nira, hatur samangkana ta parameṣwara, tēmwakēn ikā panusupan ing alas, makahetu cātṛubañca: «Zoo geschiedde het, dat god Indra groot leed ondervond, met zijne gemalin, in overeenstemming met hetgeen Uwe majesteit te beurt viel, die zich in het woud moest verschuilen, ten gevolge van het bedrog van uw vijand.»

In de O. Jav. vertaling leze men: an of n pamanggihakēn. De vertaling van ajñatawāsa (wiens woonplaats onbekend is) door panusupan ing alas (het binnensluipen in het bosch) is wel wat al te vrij.

J. fol. a, 14, r. 2: *Ya idan hiyataḥ paṭet sapretyeha ca modate.*

S. 562: *(ākhyānam Indrawijayam) ya idam niyataḥ paṭhet,*

(dhūtapāpmā jitaswargah) paratreha ca modate.

J. yāwat tapwa ikang wwang agēlēm maceking ākyāna Indrawijaya, byakta ya mangguha ng suka ring ihatra paratra: «Als iemand dit verhaal van Indra's overwinning wil lezen, zal hij zeker in deze wereld en hiernamaals geluk ondervinden.»

Hiermede eindigt deze episode en ook dit gedeelte van het Udyogaparwa, dat SENODYOGAPARWA¹ heet. De eerste 602

¹ Vgl. over den inhoud van deze afdeeling van het Udyogaparwa: Holtzmann, Die neunzehn Bücher des Mahābhārata, II, pag. 103—104.

verzen van den Sanskr̥ttekst komen dus overeen met iets meer dan 13 folia van de Oudjav. vertaling. Thans volgt het

SAÑJAYAYÂNAPARWA.

J. fol. a, 14, r. 3: Dhṛtarâṣṭraçca Pâṇḍaçca sutew
ekasya wiçruto,

tayoḥ sâmanan drawiṇaṁ pekâtan nâtra sangçayah.

S. 606:.... Pâṇḍuç ca sutâw.... wiçrutau,.... samâ-
naṁ.... paitṛkaṁ....

J. sâjñâ haji, tunggal kâta haji rahadyan sanghulun mwang mahârâja Pâṇḍu, prasiddhânak ning wwang sasiki, dṛwya rahadyan sanghulun kaliliran kapwa kinalihan ora kinapakṣapâtâkēn ring swacitta: «Met uw verlof, vorst. Uwe Majesteit staat immers gelijk met vorst Pâṇḍu; het is bekend, dat gij beiden de zonen zijt van één persoon. De door u geërfde bezittingen moeten in tweeën verdeeld worden, daaraan behoeft gij niet te twijfelen in uw hart.»

Het woord kinapakṣapâtâkēn in de O. Jav. vertaling (stam pakṣapâta) is hier de vertaling van Skr. sangçayah = twijfel, aarzeling. Op zich zelf beteekent pakṣapâta «partijdigheid».

J. fol. 14, r. 1: Na hi te wigrahaṁ wîrâḥ kurwwanti
Kurubhiḥ saha,

awinâçena lokasya takṣante Pâṇḍawaḥ swakaṁ.

S. 616:.... kâṅgṣante Pâṇḍawaḥ swakaṁ.

J. tan hana jugâhyun sang Pâṇḍawâpranga lâwan sang Korawa, apan ahyun ikâ swasthâ nikang jagat: «De Pâṇḍawa's verlangen niet te strijden met de Kaurawa's, want zij streven er naar, dat het de wereld wel ga».

J. fol. 15, r. 4: Latâ iwa Dhṛtarâṣṭra salaḥ Sañjaya
Pâṇḍawaḥ,

na latâ warddhate waṣu anaçrîtya mahâdruma.

S. 864: Latâdharmâ Dhârttarâṣṭrâḥ çâlâḥ.... jâtu
mahâdrumam anâçritâ.

J. Sang Korawa kâṅgkēn udwad, sang Pâṇḍawa sâkṣât çâla-wṛkṣa, tapwa rambat ta ring wṛkṣa ikang udwad, toh ring kapana tikang wṛḍya sulurnya: «De Kaurawa's zijn te beschouwen als een woekerplant, de Pâṇḍawa's als een çâla-boom. Als een woekerplant niet tegen een boom opklimt, hoe zouden dan hare loten kunnen groeien?»

In den Skr.tekst staat in plaats van deze vraag: geen woekerplant groeit ooit zonder zich te slingeren om een grooten boom.

Op fol. 16 van de O. J. vertaling begint reeds het Prajâgaraparwa. De 367 verzen van den Skr.-tekst van het Sañjayayânaparwa komen overeen met $2\frac{1}{2}$ palmbladen der O. Jav. vertaling.¹

PRAJÂGARAPARWA.

J. fol. 16, r. 4: Abhiyuktaṁ balawatâ durbbalaṁ hīna-sâdhanam,

hṛtaswang kâmināṁ coraṁ awisanti prajâgaram.

S. 983: hṛtaswaṁ kâminam cauram âwiçanti prajâgarâḥ.

J. Samangkâ lwir ning tar kēneng turû: mawirodha lāwan wwang mahâçakti, mwang malara kunang, wwang daridra, wwang kelang-ilangan drwya, ya tan mangkana sêdĕng mapahyunan, maling kunang, salwir nikâ tar kēneng turû: «Aldus zijn de personen, die niet kunnen slapen: zij die in strijd zijn met machtigen, en zieken en armen en lieden, wier bezittingen gestolen zijn, of anders lieden, die verliefd zijn, en dieven, zij allen kunnen niet slapen.»

De woorden: «ya tan mangkana sêdĕng mapahyunan» zijn mij niet duidelijk. Zij bevatten eene vertaling van Skr. kâminam (minnaar).

J. fol. a. 17, r. 3: Nişewate praçântani nindatani na sewate,

anâstikaṁ çaddhadhânam etat paṇḍitalakṣaṇam.

S. 991: praçastâni ninditâni...., anâstikaḥ çrad-dadhâna....

J. gumawayakna prasiddha kinonakēn ing çâstra, tar gawaya wastu kinelikan, tan pakâmbēka ng nâstika, makângĕn-angĕna karuṇika, yekâ lakṣaṇa ning paṇḍita ngaranya: «verricht hetgeen stellig wordt voorgeschreven in de geschriften, verricht geen dingen, die afgekeurd worden, wees niet atheïstisch gezind, doch medelijdend, dat zijn de kenteekenen van een wijze.»

Alle vormen, die in de O.-Jav. vertaling in den Conjunctief of Jussief staan, hebben in den Skr.-tekst den Indicatief-vorm. Wij zouden ze het best vertalen door een Infinitief.

¹ Zie over den inhoud van het Sañjayayânaparwa Holtzmann o. c. p. 104—106.

J. fol. a, 17, r. 4: Na hr̥ṣyat̥y âtmasaṁmanah̥ nâwamâne
pyayanata,

Gānggō hrada bhawakṣobhyaḥ yaḥ sa paṇḍita ucyate.

S. 996:sammânena tapyate,iwākṣobhyo. . .

J. tan agiranga yan hanāngastawa, tan alarā yan hanāñale,
kadi lwir ni wwe ning Ganggā tapwa tar kēneng lētuh lwir
ning pinaṇḍita mangkana: «verheug u niet, wanneer er iemand
is, die u priijst, bedroef u niet, als er iemand is, die u min-
acht, evenals het water van den Ganges niet verontreinigd kan
worden, zoo is het gedrag van een wijze.»

De O.-Jav. vertaling tar kēnang lētuh (niet vatbaar voor
verontreiniging) is onjuist. In den Skr.-tekst staat hier akṣobhya
(onwrikbaar).

J. fol. 17, r. 1: Çrutam̐ prajñānugam̐ yasya prajñā
yasya çrutānugā,

asambhinnāryamaryyādam̐ paṇḍitakyam̐ labheta saḥ.

S. 999: prajñā caiwa, asambhinnāryamary-
yādaḥ paṇḍitākhyām

J. hana wwang sawawa ni buddhinya pinakājinya, sawawa
nikājinya pinakabuddhinya, gēgōnya ta māryyada sang sajjana,
yekā wastu sinēnggah paṇḍita: «iemand, wiens leer in over-
eenstemming is met zijn verstand en wiens verstand in over-
eenstemming is met zijn leer, die zich houdt aan de leefregels
van goede menschen, die wordt met recht een wijze genoemd.»

J. fol. 17, r. 2: Açrutaç ca samunāddhāḥ daridraç ca
mahātmanāḥ,

adharççakārmmane prepsuḥ mūḍha ity ucyate wudheḥ.

S. 1000:samunnaddhomahāmanāḥ, arthāmç
cākarmmaṇā prepsur budhaiḥ.

J. hanāhangkāra tar wruh angaji, hana daridra makāmbēk
wira, hana tan ahyun ri phala tan mahyuna damēlnya, yekā
prasiddha mūḍha ling sang wruh: «er zijn zelfzuchtige lieden,
die niet bekend zijn met de geschriften, er zijn armen, die een
heldhaftige inborst hebben, er zijn er, die geen begeerte koes-
teren naar belooning en die niet willen werken, dat zijn blijkbaar
dwazen, zeggen de wijzen.» Onmiddellijk daarop volgt:

J. fol. 17, r. 2: Akāmān tamānati yaḥ kamyanañ ca
paridwiṣan,

balawānkañca ye taṣṭi tam āhu mūḍhacetasan.

S. 1002: kāmāyati kāmāyānān parityajet, balawantañ ca yo dweṣṭi āhur mūḍhacetasaṃ.

J. hanāhyun ring wastu kinelikan, tan ahyun ing prasiddha kinahyunan, uminda sang mahāçakti, lwir ning mūḍha tikā rakwa: «er zijn lieden, die behagen scheppen in onaangename zaken, en geen behagen scheppen in algemeen geliefde dingen en die machtigen berispen, dat is de handelwijze van een dwaas.»

In de O.-Jav. vertaling leze men voor uminda: numinda (berispen), daar het de vertaling is van Skr.dweṣṭi (haten).

J. fol. 17, r. 3: Paraṃ kṣapari doṣeṇa warttamānaḥ swayan tathā,

yaç ca krudhyaty aniçaçca çā tu mūḍhatamo naraḥ.

S. 1007: kṣipati anīçānaḥ sa ca ...,

J. hana humalākēn ikang wwang len, dumūṣanākēn ikang prasiddha pinakadoṣanya, hana tāgēlēng ri tan saka ya wēnang kagēlēngana ya, mūḍha ta ngaran ing mangkana: «er zijn lieden, die andere menschen voor slecht verklaren en hun de schuld geven van hetgeen blijkbaar hun eigen schuld is, en er zijn lieden, die vertoornd zijn op menschen, die niet verdienen, dat men op hen vertoornd is, die noemt men dwazen.»

J. fol. 17, r. 4: Anāhūtaḥ prawaçati aprṣṭo bahu bhāmate,

wiswasāyati mānteṣu mūḍhacetā narādhamāḥ.

S. 1006: prawiçati bhāṣate, awiçwaste wiçwasiti

J. hana mara tan pasangan sinyang, mwang hana lanāwarah tan tinakwanan, hana ta miçwasāwērō, pratyeka ning mūḍha ta nāma nikā: «er zijn lieden, die komen zonder geroepen te zijn, en er zijn lieden, die voortdurend raadgeven zonder dat men hun iets gevraagd heeft, er zijn er, die vertrouwen stellen in dronken lieden, dat heet het toppunt van domheid.»

Hier was in den Skr.-tekst, dien de O.-Jav. vertaler gebruikt heeft, de volgorde der verzen anders dan in de Calcutta-uitgave. Dit blijkt ook uit het volgende citaat, dat zich onmiddellijk hierbij aansluit en dat in de Calcutta-uitgave vers 1003 is:

J. fol. a, 17¹, r. 1: Amitraṃ kurute pitraṃ mitra dweṣṭi hinasti ca,

karma cārasate dṛṣṭaṃ tam āhuḥ mūḍhacetanaṃ.

¹ In cod. 959a is aan twee opeenvolgende palmbladen het nummer 17 gegeven.

S. 1003: mitram mitram, cârabhate duṣṭam
âhur mûḍhacetasaṃ.

J. hana wwang umitra musuhnya, ikang pinakamusuh mitranya, ikang kâryyâhayu tan lâgi tan gawayakënya, paramârtha ning mûḍha padum nikâ: «er zijn lieden, die hunne vijanden vriendelijk behandelen, die hunne vrienden als vijanden beschouwen, die goede daden gewoonlijk (?) niet verrichten, hun deel is het non plus ultra van domheid.»

De woorden tan lâgi in de O.-Jav. vertaling zijn mij niet duidelijk. Lagi heteekent gewoonlijk «vroeger». In het Skr. staat eenvoudig: en wie een slechte daad verricht.

J. fol. a, 17, r. 3: Bhakṣyottamapratichannaṃ makṣyo
watîsam âyasaṃ,
rupabhite gramasate nânuwandham apekṣate.

S. 1106: matsyo waḍiḥam, lobhâbhipâtî
grasate

J. ikang iwak naya, sahasâ ya umêlô iking bibit wësi, tan katon ikâ dening mangsabhaksya, kewala kâkarṣaṇa deni rūpanya: «de naya-visch slikt haastig een ijzeren hengelhaak in, dien hij niet ziet in zijne gulzigheid, alleen aangetrokken door zijn uiterlijk.»

Welke vischsoort door naya wordt aangeduid, is mij onbekend. In het Skr. staat alleen matsyo (visch). Het laatste gedeelte van de O.-J. vertaling staat niet in den Skr.-tekst, maar is misschien ontstaan uit de verkeerde lezing rupabhite voor lobhâbhipâtî (begeerig er op aanvliegende).

J. fol. a, 17, r. 4. Wanaspatir apatwani phalâni prawinoti yaḥ,
sa nâpnoti rasan tebhyo jiwani tasya winaḥyati.

S. 1108: wanaspater apakwâni.... pracinoti.... wîjam
câsya....

J. hana ta wwang agyâwarêga, malap wwah ning kayu tapwan matasak, pisaningu tikang rasa kapanggiha denya, haywa tânginak, mara tanpabalik wyâdhi riya, dady anggawa ya kapatin: «er zijn lieden, die zich haasten om zich te verzadigen en nog onrijpe vruchten van boomen plukken. Hoe zouden zij den smaak daarvan genieten? Laten zij niet gerust zijn, dat de ziekte niet tot hen terugkeert, tengevolge waarvan zij sterven.»

J. fol. 17, r. 1: Yathâ madhu samadhate rakṣan puṣ-
pâni sadpaḍa,

tadwad arthân manuṣebhyaḥ adidyâd awihimsayâ.

S. 1110:.... samâdatte.... ṣaḍpadaḥ.... manuṣebhya
âdadyâd....

J. kadyangga ning bhramara lolya ta ya mapûra sêkar nikang kayu, têka pwa ya ring katuhan, dadi ya mukti madhu paripûrṇa, mangkana ta sang sajjana prabhu alap sakahyun ikang wwang, tan dadi hingsa katrâsa têkap nira: «evenals een bij zich vermaakt met de bloemen der boomen uit te zuigen, tot haar ouderdom toe, zoodat zij volop honig verzamelt, evenzoo neme een goed vorst alles wat hij van de menschen verlangt, zoodat zij niet vreezen, door hem gedeerd te worden.»

Mapûra is hier blijkbaar de vertaling van madhu samâdatte (honig verzamelen) in den Skr. tekst.

J. fol. 17, r. 2: Puṣpâ puṣpaṁ wicidwiyat mûle cedam
wiwarjjayet,

halâkara iwârâme na yatanggâarakarakah.

S. 1111: puṣpaṁ.... wicinwita mûlacchedam na kârayet,
mâlâkâra.... yathânggâarakâarakah.

J. kadyangga nikang wwang ananêm kêmbang ing taman, sabarinyan pasêkar ikang kêmbang, ya taya n pupu ya, kintu babadënya, denyalambaha, pinet tatan wënanngnya waluya, haywa ta kadi wwang adamël arëng ring wukir: «evenals iemand, die bloemen plant in een tuin en wanneer de bloemen bloeien, die niet plukt, doch ze uitrukt en ze vertrapt, zoodat zij niet weder kunnen opkomen, handel niet als iemand, die houtskool maakt op het gebergte!»

J. fol. 17, r. 3: Yasyeṣyâ pariwitteṣu wîryye rûpe ku-
lanwayaḥ,

sukasobhagyasatkarah tasya wyadhi narantakah.

S. 1135: Ya îrṣuḥ.... rûpe bîryye kulânwaye, sukha-
saubhâgyasatkâre.... wyâdhir anantakah

J. ikang wwang îrṣya ring mâs ning wwang waneh, mairyya manon wîryya rûpa kawwangan kunang, athawâ kimburu manon suka kasubhagan, mwang kadadin pinûjâ karikâ, ikang mangkana yeka tan pawyâdhi amëngan ikâ: «iemand, die afgunstig is op goud van andere menschen, en jaloersch bij het zien van dapperheid en schoonheid en nakomelingschap, of afgunstig bij het

zien van vreugde en geluk en wanneer iemand geprezen wordt, zoo iemand lijdt niet aan eene voorbijgaande ziekte.»

Kawwangan is hier vertaald door nakomelingschap, omdat het de vertolking is van Skr. kulânwaye (voortzetting van het geslacht).

In de O. J. vertaling schijnt tan paamëngan «niet voorbijgaand» te beteekenen. In het Skr. staat: diens ziekte is on-eindig.

S. fol. a, 18, r. 1: Atmanamanâyasas ca titikṣâ dharmanityatâ,

wak cewa guptâ dânañca netany antyeṣu bharate

S. 1167: Âtmajñânam anâyâsas..., wâk caiwa.... nai-tâny antyeṣu Bhârata.

J. haywa tan wruh mawâwaknya, tan kasakitana, manggönga kopasaman, saktâ ring dharmma, tan dangan wuwusa, wënganta gawe weweh, ikâ ta ng ulah mangkana wëngan ikâgawe kadirgghyâyusan: «weet u goed te gedragen, opdat gij niet gekweld wordt, leg u toe op zachtmoedigheid en op rechtvaardigheid, laten uwe woorden niet lichtvaardig zijn, en geef geschenken. Een dergelijk gedrag is in staat, u een lang leven te verschaffen.»

In het Skr. staat in het begin: leg u toe op zelfkennis. De Oudjav. vertaling heeft hier dus iets anders.

J. fol. a, 18, r. 1: Ajarwwa pratipadaswa wutresu satatam wibho,

iha kirttim parâm prâpa pretya swarggam awassyaçih.

S. 1183: Ârjawam pratipadyaswa putresu.... prâpya.... awâpsyasi.

J. ikang citta bënë alilang, kapwa paḍa tēkâmbēkâji ri sang Pâṇḍawa, haywa wineh mawirodha mwang rânak aji sang Kaurawa, phala nika kapangguh yaçâtiçaya mangke, tan wurung angjanma swargga jëmah: «laat uw gemoed rechtvaardig en rein zijn, zoo zij de gemoedsgesteldheid van den vorst jegens de Pâṇḍawa's, laat niet toe, dat zij twisten met uwe kinderen, de Kaurawa's; als belooning, daarvoor zult gij nu grooten roem verwerven, en ongetwijfeld later in den hemel herboren worden.»

In den Sanskr̥t-tekst worden de Pâṇḍawa's en Kaurawa's niet genoemd, doch staat alleen putresu (jegens uwe zonen).

J. fol. a, 18, r. 3: Dewadr̥wyawinaçena brâhmâṇanaṁ
paribhâwat,
wedasyotpadhanena ca.

S. 1285a; dewadrawyawinaçena en 1286a: brâhmaṇâ-
nâṁ pari wât pariwâdâc ca.

J. kâlapaṇ ing dewaswa, kâlapaṇ ing dṛbya ning brâhmaṇa,
mwang kaparibhâwan ing brâhmaṇa, si manayâkēṇ dewaçastra
kunang, paḍa ikâmurugakēṇ dharmma: «het stelen van de
bezittingen der goden en van die der brahmanen en het min-
achten der brahmanen, of wie de goddelijke boeken vernietigt,
dat alles doet de verdiensten, die men zich verworven heeft,
te loor gaan.»

Hier loopt het Skr.-vers in den O.Jav. tekst niet af en boven-
dien wijkt het sterk van de Calcutta-editie af. Zooals men ziet
is de O.-Jav. vertaling hier zeer bekort, daar meer dan 100 Skr.-
verzen zijn overgeslagen.

J. fol. a, 18, r. 4: Tṛṇâṇi bhûmir ûpakam wâk catûrjji
wa paṇṛta,
satâm etâni geheṣu na cchidyante kadanañca.

S. 1293:.... udakam.... caturthi ca sûṇṛtâ.... no'....
kadâcana.

J. gangan sagitēs, lēmah palungguhana, wwai ni dōṅg, kapat
çabda manis tar bañcana, ya tikâ tanpęgat nityasa ikâ kapanggih
ryy umah sang sajjanâhyun ing dharmma: «een beetje groente;
aarde om op te zitten, water van(?), ten viēde zachte, geen
verraderlijke woorden, die worden onafgebroken altijd gevonden
in het huis van een goed mensch, die streeft naar deugd-
zaamheid.»

J. fol. 18, r. 2; Buddhya bhayaṁ praṇudati tamasa
windate mahan,
gurusuçrutayâ jñânaṁ çantintyaçena widdhyate.

S. 2311:.... tapasâ bindate mahat, guruçuçruṣayâ....
çântim yogena bindati.

J. kaprajñan rakwa mangilangakēṇ lara ngaranya, mârḡga
ning pinûjâ kinabhaktyan, tapa nimitta ning amanggih jñâna
wiçeṣa, bhaktya ring guru mârḡga ning amanggih kopasaman,
si nistr̥ṣṇa juga, haywa ta parameçwarâḡṅg tr̥ṣṇâ ring upa-
bhoga, yatanyan katēmwa çaktijñâna yâmuḥara katinggalan ing
lara: «wijsheid, zegt men, doet leed verdwijnen en is de aanleiding,

dat men geprezen en met eerbied behandeld wordt, ascese is een middel, om voortreffelijke wijsheid te verwerven, eerbied jegens den leeraar is de weg om tot gemoedsrust te komen, evenzoo het vrij zijn van begeerte; laat de vorst niet te veel streven naar genietingen, ten einde macht en kennis te verkrijgen; deze veroorzaakt het verdwijnen van smart.»

J. fol. 18, r. 4: Sulabhâḥ puruṣâḥ loke satataṁ priya-wakah,

apriyasya tu patyasya waktâ jroka caturlabhâḥ.

S. 1348:.... puruṣâ rājan.... priyawādinah,.... pa-thyasya.... çrotâ ca durlabhâḥ.

J. apan ikang giṇa priyambada, makweh nitya gumuṇâkēn ing loka, kunang ikang prasiddhewēḥ ikang mujarakna tan priyati n pamuhara hita juga, ngūniweh ikang rumēngwa çabda mangkana, paḍewēḥ nikâ kalih: «want de eigenschap van te vleien, die brengen velen altijd in praktijk in de wereld, doch hetgeen inderdaad moeielijk is, dat is het zeggen van onaangename zaken, die toch nut veroorzaken, en ook het luisteren naar dergelijke woorden, dat is beide even moeielijk.»

Uit de O. J. vertaling blijkt, dat in den Skr.-tekst, dien de vertaler gebruikte, loke stond in plaats van rājan, zooals in de Calcutta-editie.

J. fol. a, 19, r. 1: Yo hi dharmma wyapâçritya hitwâ bhartuḥ priyâyenâ,

apriyenyaha pawyâni sa te rājan sahayakah.

S. 1349:.... dharmam samâçritya.... priyâpriye, apri-yâny âha pathyâni tena rājâ saḥâyawân.

J. hana wwang kewala gumēgwa ng dharmma, tar uningâ ri tan manginakana ring prabhu, wēnang ta yomujarakēn ng apriya, nda hitâwasâna tēkapnya, yeka bhukti saḥâya ni kadi parameçwara: «er is iemand, die zich alleen aan zijn plicht houdt, zonder er op te letten, dat hij den vorst niet welgevallig zou kunnen zijn, en die zich gerechtigd acht, om onaangename dingen te zeggen, doch die hem ten slotte nuttig zullen zijn, zoo iemand moet tot helper genomen worden door iemand als de vorst.»

In de O.-Jav. vertaling leze men: yukti in plaats van bhukti.

J. fol. a, 19, r. 3: Çahyabandhanayârtha saḥâyâç câr-thabandhanâḥ,

anyonyabandhanâḥ heto winyanyonyam na sidhyataḥ.

S. 1371: saḥāyabandhanā hy arthāḥ...., anyonya-bandhanāw etau winānyonyaṁ....

J. Saḥāya kēta sumiddhākē hana ning mās, ikang mās sumiddhākē hana ning saḥāya, parasparopasarpaṇa wēkaśan, ya tapwan tan mangkana, ubhayobhāwa wijil nikā mēne: «vrienden immers bevorderen het verwerven van goud, en goud bevordert het verwerven van vrienden, ten slotte verbinden zij zich onderling. Als dat echter niet het geval is, ontstaat daaruit het niet slagen van beide.»

In plaats van ubhayobhāwa in de O. J. vertaling moet men waarschijnlijk ubhayorabhāwa lezen, want het is de vertaling van Skr. na sidhyataḥ (zij beide slagen niet).

J. fol. a, 19, r. 4: Na syat wanaṁ ṛte wyāghrat wyāghrā na syuḥ ṛte wanāt, wanaṁ hi rakṣyate wyāghraḥ wyāghrān rakṣati kânanaṁ.

S. 1379: Tasmād.... wyāghrān.... syur ṛte wanaṁ.... wyāghrair....

J. çirṇṇa tēka ng alas yan tan hana ng singha, mati singha yan tan hana ng alas, matangnyan mangkana, apan ikang singha rumakṣekang alas, ikang alas rumakṣekang singha: «het woud wordt immers verwoest, wanneer er geen leeuwen zijn, de leeuwen komen om, wanneer het woud er niet is; de reden hiervan is, dat de leeuwen het woud bewaken en het woud de leeuwen bewaakt.»

Het is eigenaardig, dat het woord wyāghra (tijger) in den Skr.-tekst in de O. Jav. vertaling wordt weergegeven door singha (leeuw).

J. fol. 19, r. 1: Sanniyascati yo wegam uttitaṁ krodhaharṣayoḥ, ça çriyo bhajanaṁ rājan yaç capadi na muhyati.

S. 1384: Sanniyacchati.... utthitaṁ...., sa.... bhājanaṁ.... cāpatsu....

J. ikā sang wēnang humērēt gēlis ning rāgadweṣa, sira kinahanan ing lakṣmī, mwang ikā sang kēneng lara tan katēkan lara: «hij, die in staat is de opwelling van hartstocht en haat te bedwingen, hem valt geluk ten deel en wie door leed getroffen wordt, die wordt daardoor niet bereikt.»

J. fol. 19, r. 2: Widyaçilāwakewṛddhan buddhiwṛddhaç ca Bhārata, dhanābhijanawṛddhaç ca nityaṁ mūḍho' wamanyate.

S. 1431*b* en 1432*a*: widyâçîlawayowṛddhân buddhiwṛddhâmç ca..., dhanâbhijâtawṛddhâmç ca....

J. Iwir ning katwangana, wwang atuha dening wruhnyângaji, hanâtuha dening çila yukti, mwang atuha dening wayah juga, hanâtuha dening kaprajñan, hanâtuha dening kasujanmân, ikâ wwang tan atwang ing samangkâ, yekâ mûḍha ngaranya: «de volgende personen zijn vereerenswaardig: lieden, die oud zijn, omdat zij de geschriften kennen, er zijn er, die oud zijn, omdat zij zich passend gedragen, en die slechts oud zijn van leeftijd, er zijn er, die oud zijn wegens hun verstand, anderen weder wegens hun edel geslacht, lieden, die niet op eene dergelijke wijze vereerenswaardig zijn, worden dwazen genoemd.»

J. fol. 19', r. 3: Na ça râtro sukam sete saḥsârppa iwa weçmani,
ye kâmayati nirdoṣa saḥdoṣa' bhyantaram janam.

S. 1437*b* en 1438*a*:.... ca râtrau sukham çete sasarpa...., yah kopayati nirdoṣam sadoṣo'....

J. ikâhyun ri doṣa nikâ wwang an taya hetu ni doṣanya, ya tikâ tan enak turûnya ring kulêm, kady aturû ring umah mesi sarppa: «Wie iemand een schuld wil aanwrijven, terwijl er geen oorzaak voor die schuld is, die slaapt 's nachts niet rustig, alsof hij sliep in een huis, gevuld met slangen.»

J. fol. a, 20, r. 1: Yo-jâtîm anugr̥hñâti daridrân dînam âturam,

sa putrapaṣubhiḥ wṛddham yaçaç cakṣayam açnuṭe.

S. 1462*b* en 1463*a*:.... jñâtîm.... daridram.... putrapaṣubhir wṛddhim çreyaçcânantya....

J. ikang wwang masih ri kadangnya rakwa, mo daridra kasyasih tuwi kawargganya, ndah inanugrahanya juga enak ambêk, ikang wwang mangkana byaktâmanggiḥ kawṛddhyan mwang yaça tanpalwasan rakwa ikâ, ngûniweh anaknya wṛddhi, lâwan wênang-wênangnya: «iemand, die zijne verwanten liefheeft, en al is zijne familie arm en deerniswaardig, toch haar gunsten bewijst en welgezind is, zulk een man zal zeker voorspoed en onvergankelijken roem verwerven, en ook zijne kinderen zullen voorspoedig zijn, alsmede zijne huisdieren.»

Uit de O.Jav. vert. yaça tan palwasan (onvergankelijke roem) blijkt, dat inderdaad in den Skr.-tekst, dien de vertaler gebruikte yaçaç cākṣayam stond, terwijl de Calcutta-editie

çreyaç cānanyam heeft. Wēnang-wēnang is door «huisdieren» vertaald, omdat het de vertolking is van paçu in den Skr.-tekst.

J. fol. a, 20, r. 2: Trimantaṁ jñātim āsādyā yo jñātir
awasiddati,

dagdhawṛkṣaṁ mṛga iwa sādhanam tasya nindita.

S. 1472b en 1473a: çrīmantam awasīdati, digdha-
hastam sa enas bindati.

J. hana kadang duḥka mare kadangnya sugih, ndatan hana lihat nikang pinaran, magawe ta ya larāmbēk irikang mara, ikā ta kadang sugih tan hana sihnya pinaran, nininda mās nikā dening umara, kadyangga ning alas gēsēng kayunya, nininda ikā dening mṛga: «er is een arme bloedverwant, die gaat naar zijn rijken verwant, doch niet opgemerkt wordt door hem, tot wien hij gaat, dit veroorzaakt dengene, die gaat, teleurstelling, en de rijke bloedverwant, de liefdelooze, tot wien hij gaat, diens goud wordt versmaad door hem die gaat, evenals een woud, welks boomen verbrand zijn, versmaad wordt door het wild.»

Dat dagdhawṛkṣaṁ vertaald wordt door: gēsēng kayunya bewijst, dat deze lezing inderdaad in den Skr.-tekst stond, dien de O.-J. vertaler gebruikte. In de Calcutta-editie staat: digdha-hastam.

J. fol. a, 20; r. 4: Yat sukaṁ sewamāno 'pi dharmmār-
thanyan na hīyate,

kaman tad uwaceweta na mūḍhabratam ācāret.

S. 1506: sukham dharmmārthābhyām, kā-
maṁ upaseweta

J. ikā sang amanggih inak āmbēk, haywa juga surud sangka ring dharmma lāwan artha, makaphala tan luputa ning kāma kabhuktya de nira, haywa ginuṇākēn brata ning hīnabuddhi: «wie gemoedsrust geniet, moet toch niet afwijken van zijn plicht en zijn voordeel, opdat het geluk, dat hij geniet, niet verloren ga, laat hij niet de gelofte van domme lieden in praktijk brengen.»

J. fol. 20, r. 1. Agnihotrāphalā wedāḥ brataçilāphalaṁ
çrutam,

ratiputrāphalā darāḥ dattabhūktiphalan dhanam.

S. 1511*b* en 1512*a*: çilawṛttaphalaṁ nârî datta-
bhuktaphalaṁ

J. yajñakâryya rakwa kawangunan weda yan tinamâkën, brata
mwang çila yukti phala ning çâstra, sanggama lâwan anak
phala ning strî hinanâkën, kunang phala ning mâs pirak, yan
pinakadrwya, bhukti mwang paweweha: «het brengen van offers,
zegt men, leidt tot den weda, wanneer men er ervaren in is,
geloften en een passend gedrag is de belooning der geschriften,
coitus en kinderen zijn het loon van eene vrouw, waarom zij
geboren wordt, doch goud en zilver dragen vrucht, wanneer
degene, die het bezit, ervan geniet en het wegschenkt.»

Blijkens de O.-Jav. vertaling heeft inderdaad in den Skr.-tekst,
dien de O.J. vertaler gebruikte, gestaan: brataçilaphalaṁ,
terwijl de Calcutta-editie çilawṛttaphalaṁ heeft.

J. fol. 20, r. 2: Abhiwâdanaçilasya nityaṁ wṛdopa-
sewinaḥ,

catwâri miccapesuna kîrttir âyur yaço balaṁ.

S. 1520*b* en 1521*a*: wṛddhopasewinaḥ, sampra-
warddhante

J. apan ikâ makaswabhâwa stuti, lana tarmolah ing wwang
atuha, yekâ pat drwyaṇya paripûrṇa, ndya tang pat ngaranya,
kastawan, hurip aglis, yaça mwang kaçaktin, mangkana pinaka-
labhânya: «want wie van nature geprezen wordt en altijd in
de nabijheid van oude lieden is, die heeft vier dingen volkomen,
n.l. lof, een lang leven, roem en macht, dat is hetgeen hij
verkrijgt.»

J. fol. 20, r. 3: Anṛtañca samutkarṣe râjagâmi ca
peçunâṁ,

catwari samprawadante sâman tat brahmahatyayâ.

S. 1534: Anṛte ca samutkarṣo paçunaṁ, guroç
câlikanirbandhaḥ samâni

J. hana lñok ring wwang irikâ sang lëwih, mwang pamiçuna
ring wwang prabhu, lâwan waliwi tan maniwonowo wwang guru,
ikâ ta wwang molah mangkana, paða lâwan brahmahatyâ rak-
wekâ: «er zijn lieden, die liegen jegens hoogerstaanden, en die
den vorst lasteren, en die weerspannig zijn en hun leeraar niet
gehoorzamen; lieden, die zich zoo gedragen, staan gelijk met
Brahmanenmoordenaars, zegt men.»

Uit de O.-Jav. vertaling blijkt, dat de beide eerste woorden

van den tweeden regel verwisseld zijn met die van vers 1521a (zie boven) en dat de oorspronkelijke lezing ongeveer moet overeengestemd hebben met die der Calcutta-editie.

J. fol. 20, r. 4: *Ātmā nadi Bhārata pūṇyatīrtthah satyonakā dhṛtikūlā darmmomah,*

tasyā snātaḥ prāyati pūṇyakarmmah puṇyo hy ātmā nityam akṣobhya ewa.

S. 1553: *puṇyatīrthā satyodakā dayormmiḥ, tasyām pūyate pūṇyakarmmā alobha*

J. ikā sang hyang ātmā sira kēta kāngkēn lwah, pawitra pwa wway nikanang kasatyan, makatāmbēng lēbāmbēk, makakāryya tikang kopaçamān, ikang lwah mangkana lwirnya, ngkā tikā wwang magawaya karmmahayu npadyus matīrtha, sang hyang ātmā pinakapadyusan pih, yatika sira tar kēneng lētuh: «de ziel immers is te vergelijken met eene rivier, die de waarheid tot haar rein water heeft, en die tot oevers heeft een tevreden gemoed, en tot golven gemoedsrust. In eene dergelijke rivier zullen de menschen een goede daad verrichten, door zich daarin te baden, ook de ziel is te beschouwen als eene badplaats, die wordt vrij van onreinheid.»

In plaats van makakāryya leze men in de O.-Jav. vertaling: makaryyak, daar het de vertaling is van ūrmmiḥ in den Skr.-tekst.

J. fol. a, 22, r. 1: *Dhṛtyā sisnodaram rakṣet paṇipādañca cakṣuṣā,*

cakṣu çrote ca manasā mano wawañca karmmaṇā.

S. 1556: *çinodaram, cakṣuḥ çrotre wācañ ca*

J. ikang wtēng payu pastha rakṣyan ring dhṛti citta, tar wehana sing kahyunya, kunang sādhanā ning mangrakṣa tangan mwang suku, nya ng mata, sādhanā ning rumakṣa mata lawan talinga, nya ng manah, sādhanā ning rumakṣa ng manah mwang çabda, nya ng ulah: «den buik en de geslachtsdeelen moet men bewaken met standvastigheid, men moet ze niet in alles wat zij wenschen toegeven, doch het middel om handen en voeten te bewaken, dat zijn de oogen, het middel om de oogen en ooren te bewaken, is de geest, en het middel om den geest te bewaken, dat zijn (goede) handelingen.»

Hier eindigt het Prajâgaraparwa.¹ De 593 verzen van den Skr.-tekst beantwoorden aan 6 folia der O.-Jav. vertaling.

SANATSUJÂTAPARWA.

J. fol. a, 22, r. 4: Mr̥tyur nâstîti (= S. 1566b), J. tan hana kēta mr̥tyu ngaranya: «immers hetgeen men «dood» noemt, bestaat niet.»

Deze woorden van Sanatsujâta haalt Widura aan in het begin van het Sanatsujâtaparwa.

J. fol. a, 23, r. 4: Yeṣân darmmeṣu wisparddhâ bale walamatam api,

te brâhmaṇaḥ lētaḥ pretya brahmalo ke prakaçate.

S. 1602.... wrate 'tha.... balawatâm iwa,... brâhmaṇâ itaḥ.... prakâçakâḥ.

J. ikâ sang ahurhuran agawe dharmma, yadyapin mahâçakti tuwi, ndah dharmma tah ginawe nire ngûni, sira tikâ makajanma ng brâhmaṇa, sobhâgya ring ihatra paratra: «hij die er de voorkeur aan geeft, zich op deugd toe te leggen en al is hij ook machtig, zich toch daaraan wijdt, die wordt herboren als Brahmaan en is gelukkig in deze wereld en hiernamaals».

Uit de O.-Jav. vertaling blijkt, dat in den Skr. tekst, dien de vertaler gebruikte, dharmmeṣu en api stond, terwijl de Calcutta-editie wrate' tha en iwa heeft.

J. fol. 23, r. 1: Nismin loke tapas taptam phalam anyatra dr̥çyate,

brâhmaṇânâm ime lokaḥ w̥ddhe tapasi saṁyataṁ.

S. 1630: asmil.... bhujyate,... lokâ dhâtwe.... ti-ṣṭhatâm.

J. ikang tapa tibra dening gumawayakēn mangke, hēlēm ikân kabhukti phalanya, hana pwa makajanma ng brâhmaṇa mangke, tibra deny angēnâkēn tapa kalingan ikâ ngûni: «het verrichten van strenge ascēse nu, daarvan wordt later de belooning genoten; sommigen zijn nu als Brahmanen geboren, omdat zij vroeger strenge ascēse hebben verricht.»

J. fol. 23, r. 2: Krodhaḥ kâmo lobhamohat bhibhatsa' kṛpasûyâ manasoka spr̥hâ ca,

īrṣyâ jugusu ca manaṣyaḥ doṣâḥ warjyâḥ paḍâ dwa-ḍaçate nareṇa.

¹ Zie over den inhoud van dit parwa: Holtzmann, o. c. p. 106—107.

S. 1636:.... lobhamohau widhitsâ' kṛpâsûye mânaçokau.... jugupsâ.... manuṣyadoṣâ.... sadâ dwâdaçaite narâṇâm.

J. göng krodha, göng râga, lobha, moha, hingsaka, göng asih, göng piçuna, ahangkâra, kingking, tṛṣṇa, îrṣya, paranindâ, nâhan tang doṣa hana ring janma mânuṣa, rwâwêlas kwehnya, ya tikâ tinggalakna de sang ahyun ring tapa: «hevige toorn, hevige hartstocht, begeerte, verblinding, het deren van levende wezens, hevige liefde, kwaadspreken, zelfzucht, verdriet, verlangen, ijverzucht, het berispen van anderen, dat zijn de gebreken, die zijn in het menschengeslacht, ten getale van twaalf, die moeten vermeden worden door hem, die streeft naar ascese.»

J. fol. a, 24, r. 1: Etasya wedasyajñânât wedâs te bahayo bhâwet,

tasyasyekasya râjendra satye kâccid asisthîtaḥ.

S. 1663: Ekasya waidyasyâjñânâd.... bahawaḥ kṛtâḥ, satyasyaikasya.... kaçcid awasthitaḥ.

J. tunggal tapwa kawruhanta weda, tamolahakna ikang weda sakawruhanta, yâwat mangkana, ndâ nyan hana satyanta rikang weda siki satya witaya, phala nikâ kinawruhan.

Deze O. Jav. vertaling is mij niet duidelijk. De lezing wedyasya is echter beter dan die der Calcutta-uitgave. Onmiddellijk daarop volgt:

Dânamadhyayanam yajñâḥ lobhâste tatra warttate = S. 1664b:.... yajño lobhâd etat prawarttate.

J. saphala ning jñaçâstra kapanggih denta: «alle belooningen van de offerwetenschap worden door u verkregen.»

Met jñaçâstra in de O. J. vertaling is blijkens den Skr.-tekst yajñaçâstra bedoeld.

J. fol. a, 24, r. 2: Nâranyawaçanac cewa munir bhawati saswataḥ,

sirâkṣaṇan tu wedanam sa muniḥ çreṣṭhaḥ ucyate.

S. 1680: Maunân na munir bhawati nâranyawasanân muniḥ,

swalakṣaṇan tu yo weda sa muniḥ çreṣṭha ucyate.

J. tan si munggw ing alas kêtaka senggahên wiku, apa pwa ya, sang wênang karakṣan ing weda tuwi, sira lèwih kabhujanggan ira paramârtha: «niet hem, die in het woud woont immers moet men voor een bedelmonnik houden, doch wie beschermd wordt door den weda, diens geleerdheid is voortreffelijk.»

Blijkbaar heeft in het hs., dat de O. Jav. vertaler gebruikte, gestaan: *Nâraṇyawasanâc caiwa munir bhawati çâçwataḥ*. In den tweeden regel heeft de vertaler *rakṣaṇa* gelezen in plaats van *lakṣaṇa*. Onmiddellijk daarop volgt:

*sarwwatanam wyakaraṇat wiryâkaraṇa ucyate,
pratyakṣadarçça lokânâm sarwwadarççî bhâwet naraḥ.*

S. 1681a: *Sarwwârthânâm wyâkaraṇâd waiyâkaraṇa....*
en 1682a: *pratyakṣadarççî.... bhawen....*

J. sang wruh ing kajaran ing sarwwârtha, sira waiyâkaraṇa ngaran ira, sang pratyakṣa de nira tumon sarwwaloka, sira sarwwadarççî ngaran ira: «wie de verklaring van alle zaken weet, die heet waiyâkaraṇa, en wie met eigen oogen de geheele wereld ziet, die heet sarwwadarççî (allesziend).»

De O. Jav. vertaling van het *Sanatsujâtaparwa*¹ loopt tot fol. 24, r. 1 en bevat dus 2½ folia tegen 225 verzen in den *Skr.*-tekst.

YÂNASANDHIPARWA.

De O. Jav. vertaling van dit parwa begint op fol. 24, r. 1 met: *atha masowe nirângucap-ucap, bhawiṣyati lunghâ tikang kulêm enz.*: «nadat zij langen tijd gepraat hadden, was de nacht verstreken.» Dit komt overeen met:

S. 1791: *Ewam Sanatsujâtena Widureṇa ca dhîmatâ,
sârddham kathayato râjñah sâ wyatîyâya çarwwarî.*

Van dit parwa is in de O.J. vertaling veel overgeslagen, want op fol. 25, r. 1 is aangehaald:

*Nâranârâyaṇa ceto lokalokaṁ sâmathito,
dûrjjâto swena tapaso mahâsatwaparakrama.*

S. 1924: *Naranârâyaṇâw etau lokâllokaṁ samasthitau,
ûrjjitau.. tapasâ mahâsatwaparâkramau.*

J. Sâjñâ hyang Naranârâyaṇa ngaran sira kalih, matapa ring gunung Lokaloka, ring lambung sang hyang Mahâmeru, nora maḍana rasika ring kawîryan lâwan kaçaktin: «met uw verlof, Nara en Nârâyaṇa, zij beiden verrichtten ascese op den berg Lokaloka, aan de helling van den Mahâmeru, ongeëvenaard in dapperheid en macht.»

J. fol. 25, r. 4: *Nara Indrasya sanggrama hatwâmi-
trâm parantapaḥ,*

Poloman Kâlakañjâçca sahaçraṇam çatâni ca.

¹ Vgl. wat den inhoud betreft Holtzmann, o. c. p. 107—109.

S. 1930:.... sanggrâme.... çatrûn.... Paulomân Kâlakañjâmç ca sahasrâni....

J. sang hyang Narâmējahi musuh sang hyang Indra ngkâ ring palagan, makâdi Poloma Kâlakañja, ngûniweh ikang detya samânya, satusiwu kweh nikâ: «Nara doodde de vijanden van god Indra daar op het slagveld, te beginnen met Pauloma en Kâlakañja, en de gewone daitya's, ten getale van honderd-duizend.»

J. fol. a, 26, r. 2: Ewam êto mahâwîryyo te paçyata sâmagato = S. 1934b:.... etau mahâbîryyau tau.... samâgatau.

J. sang Nârâyaṇa samangkana kamahâtmyan ira, rasika tinghalana sêdĕng paḍa hana: «zoo was de voortreffelijkheid van Nârâyaṇa, ziet daarnaar, terwijl zij er beiden zijn.»

Hier vergeet de O.-Jav. vertaler, dat er behalve van Nârâyaṇa (Kṛṣṇa) ook sprake is van Arjjuna, zooals uit vers 1935a van den Skr.-tekst blijkt. Dit vers wordt aangehaald:

J. fol. a, 26, r. 3: Wasudewârjjuno wirow sâmaeweto mahabalo = Wâsudewârjjunau bîrau samawetau mahâbalau (in den Skr.-tekst staat: mahârathau).

J. Yekâ mangaran Kṛṣṇârjjuna hatur mahâçakti: «Dezen heetten Kṛṣṇa en Arjjuna en waren beiden zeer machtig.»

J. fol. a, 27, r. 4: Patitaḥ mûrccato bhuwiḥ = S. 1978a: (Sañjaya'yam mahârâja) mûrcchitaḥ patito bhuwi.

J. mûrcca ta sira wêkasan kapati ri palungguhan: «ten slotte viel hij in zwijm op zijne zitplaats.»

J. fol. 27, r. 3: Jâgarmmi râtriyaḥ sarwâ dîrgghyam uṣṇaṇ ca niçcasan,

sito Wṛkodarât ataḥ singhâ paçur iwacalaḥ.

S. 2020: râtrayaḥ dîrgham niḥçwasan, bhîto tâta simhât iwâparaḥ.

J. ikâ matang yan tan paturû pirang râtri mangke, singgih angga nikâ, mahosan umhah tan pântara, deni takutku ri sang Wṛkodara hetu nikâ, kadi lëmbw awëdi ring singha: «dit is de reden, dat ik nu vele nachten niet geslapen heb, waarlijk ik wil dat niet doen, ik zucht en klaag onophoudelijk, uit vrees voor Wṛkodara, evenals een rund bevreesd is voor een leeuw.»

J. fol. a, 28, r. 1: Manasâ'ham praçyami brahmadan-

dam iwodyate = S. 2025b: prapaçyâmi
iwotthitam.

J. yan kângên-angên katara ni gadânya kadi brahmadanda
kahiðpanya: «als ik er over nadenk, verschijnt voor mij zijn
knots, die te vergelijken is met Brahmâ's staf.»

J. fol. a, 28, r. 1: Bhîmasenamayarjjuna tatân manda
titarsapaḥ,
apâram aplawagaðep katham gaksyanti me suta.

S. 2043a: Bhîmasenamayaṁ durgam tâta mandâs ti-
tîrṣawah.

S. 2042b: aplawâgâdham en S. 2042a: ... çaksyanti...
sutâḥ.

J. Nihan ta paḍanya waneh, sâksât tasik durggama juga ng
Wṛkodara, biṣṭi tan pa tēpi norana parahu wēnang mēntasana
ya, ike yānaku Korawa çata wwang apunggung hatēn umēn-
tasa, ri kapana tikâ tēka ri donya: «dit is eene andere verge-
lijking: Wṛkodara is als eene moeielijk te bevaren zee, zonder
oevers, die geen schip kan oversteken. Hoe zouden mijne
zonen, de honderd Kaurawa's, die zoo dom zijn, hun doel
kunnen bereiken?»

J. fol. a. 28, r. 3: Kaḥ tiṣṭed agrataḥ pumân = S. 2062a:
(bâhubhyâṁ yudhyamânasya) kas tiṣṭhed....

J. syapa ya çûra wēnang munggwe harēp nikâ: «wie is de
held, in staat, om zich voor hem te bevinden?»

J. fol. a, 28, r. 4: Kin tat kuryan kataṁ kuyyâṁ kwa
nu gañcapi Sañjaya.

S. 2081b: kim na kuryyâṁ katham kuryyâṁ.... gac-
châmi....

J. apa tiki upâyangkwa, ndya ikâ upâyangkwa: «wat zal ik
doen en hoe zal ik het doen?»

De laatste woorden: Kwa nu gacchâmi Sañjaya (waarheen
toch zal ik gaan, Sañjaya) zijn niet in het O.Jav. vertaald.

J. fol. 28, r. 2: Idañ jâta idam labdam = S. 2125a: Idam
jitam.... labdham.

J. ikâ sawuwus ginawe ngûni, yekâ kapanggih phalanya
mangke: «al wat vroeger is verricht, daarvoor wordt nu de
belooning verkregen.

In de O.Jav. vertaling leze men: sahuwus in plaats van sawuwus.

J. fol. a, 30, r. 2: Yawadwî sûryyâtikṣṇoyam̐ baddhyed
abhreṇa Marima,

tadepya paridyajyaçca bhûmi naḥ Pāṇḍawān prati.

S. 2312: Yâwaddhi çûcyâs tikṣṇâyâ widhyed agreṇa
Mâriṣa,

tâwad apy aparityâjyaṁ bhûmer....

J. salawas sang hyang Âditya n sumuluhi bhûmitala ta pwa, samangkâ lawasangkwa tar wehaknekang pr̥thiwîrâjya rikang Pāṇḍawa: «zoolang als de zon het aardrijk verlicht, zoo lang zal ik de heerschappij over de aarde niet aan de Pāṇḍawa's geven.»

Uit de O.J. vertaling zou men opmaken, dat de O.J. vertaler inderdaad in het door hem gebruikte hs. sûryyas gelezen heeft, terwijl de Calcutta-tekst çûcyâs heeft.

J. fol. 30, r. 1: Kṣamâ dhṛtir ahisa ca samatâ satyam
ârjjawam̐,

indirawajayo dhairyyam̐ mârddawam̐ har acâpalam̐.

S. 2443: ahimsâ...., indriyâbhijayo.... hrîr....

J. kēla ning sukaduḥka, manah lēbā, tar hingsaka, kasanmatan, kasatyan, tan hilya, kalahan ing pañcendriya, kadhîran, kamahârdḍikân, göng ning irang, tañ cāpala: «het verdragen van vreugde en leed, opgeruimdheid, het niet deren van levende wezens, gelijkmoedigheid, waarheidlievendheid, zich niet laten meeslepen(?), het bedwingen der vijf zintuigen, standvastigheid, edelaardigheid, groote schaamte, niet lichtzinnig zijn.»

J. fol. 30, r. 2: Suwṛttaḥ çilasampannaḥ prasannatmat-
mapat wudhaḥ.

prâpyeha loke sanmānam̐ sugatam̐ pratya gaccati.

S. 2447b:.... prasannâtmâtmawid....,

S. 2448a:.... sugatim̐ pretya gacchati.

J. Ikang wwang ahayu salwir ning kâryyanya, wruh ta ring çila yukti, mabungah ta hatinya, wruh ta mawâwaknya, ya tikâ paramârtha wruh ngaranya, kinatwangan pinûjâ hana ngke ring loka, ring janmântara tuwi, salwirning hayu pinangguha-kēnya: «iemand, wiens daden alle goed zijn, die zich goed weet te gedragen en verheugd is van hart, die weet, hoe hij zich

moet houden, die heet een volmaakte wijze en wordt vereerd en geprezen in deze wereld en zelfs in andere geboorten ondervindt hij al wat goed is.»

J. fol. 30, r. 4: Çakunînâm yathâkâçe padan newa
pradṛçyate,
ewaṁ prajñân atr̥ptasya muner watma na widyate.

S. 2452b en 2453a: iwâkâçe naiwopalabhyate,
.... wartma na dṛçyate.

J. tapak ing manuk anglayang tan katon mara jati nikâ, hatur samangka tikang pinakaparijñâna sang wiku, trus wruh nira ring sarwawatwa: «het spoor van een vliegenden vogel, daarvan is de aard onzichtbaar, evenzoo is het met de kennis van den bedelmonnik, zijn verstand doordringt alle zaken.»

J. fol. a, 31, r. 2: Wicitra idam haçcayyam mṛgapa
wratyabhaṣi me,
plawamano hi kâcaro padâtir anudhâwasi.

S. 2460: Wicitram âçcaryyam mṛgahan prati-
bhâti, plawamânau khacarau....

J. taha kamung çawara, kapuhan nghulun deni wêkasta, an pangusî manuk manglayang ring âkâça, kita haneng sor manapak lêmah, ring kapana tikan kasiddhâ saprayojananta: «o gij jager, ik ben verbaasd over uwe handelwijze, dat gij een vogel achtervolgt, die in de lucht vliegt, terwijl gij beneden den grond betreedt. Hoe zult gij uw doel bereiken?»

J. fol. a, 31, r. 3: Pâçam ekam ubhâw eto sahito harato
mama,

yatra we wipatiṣyete tatra me waṣa çeṣyataḥ.

S. 2461:.... etau sahita....,wai wiwadiṣyete....
waçam eṣyataḥ.

J. a mpu kaki, tunggal kapwa tali pinasang ni nghulun, bhedanya hulukâla mangalih rwang siki pwekang manuk parëng tumawanakën ya, ring kapana tikâ tan tibâ mēne, yapwan jâtinya dudû ta mwang rowangnya, tibâ pwa ya, irikâ ta nghulun malapa ya: «o grootvader! ik heb één strik gespannen; anders dan in vroeger tijd zijn de twee vogels naar elders gegaan en hebben tegelijk de strik mede weggevoerd; wanneer zij echter werkelijk met elkaar oneens worden, dan vallen zij en dan zal ik ze vangen.»

J. fol. a, 31, r. 4: Pr̥thiwyâṁ sannipetatuh = S. 2462b:
(wigr̥hya ca sudurbuddhi)

J. tibâ ta ya ring lmaḥ: «zij nu vielen op den grond.»

J. fol. 31, r. 1: Etatan te jñayaḥ sarwwe = S. 2464a:
ewaṁ ye jñâtayo'rtheṣu.

J. Mangkana ta kita kabeh sakutumbâ: «evenzoo gij allen met uwe verwanten.»

Aan het slot van fol. a, 32 eindigt het Yânasandhiparwa.¹
Dit bevat in de O.-Jav. redactie 8 folia tegen 799 verzen in den Skr.-tekst.

BHAGAWADYÂNAPARWA.

J. fol. 32, r. 4: Çûdraḥ karoti suçruṣaḥ weṣyaḥ wipa-
ṇawijanaḥ,

wayaṁ wadhena jîwâmaḥ kapâlaṁ brâhmaṇe wṛtaṁ.

S. 2627: çuçrûṣâṁ waiçyo wipaṇijîwikâṁ,
brâhmaṇair

J. dharmma ning çûdra ngaranya, si bhakti tutut ya kahuri-
panya, ikang wwang weçya, si madwal awêli, ya pinakopajî-
wananya, iking kadi sanghulun kṣatriya si pëjah ring raṇa ya
pangan inum ngaranya, yapwan sang brâhmaṇa kapâlikâ brata
nasi pinakopahâra nira: «het is de plicht der Çûdra's, om eer-
biedig en gehoorzaam te zijn, dat is hun levensonderhoud, de
Waiçya's leven van koopen en verkoopen, lieden zooals wij,
Kṣatriya's, voor ons is sneuvelen op het slagveld eten en
drinken, wat de Brahmanen betreft, die zijn de voornaamsten,
hunne gelofte is, te leven van hetgeen zij verkrijgen door
bedelen.»

J. fol. a, 33, r. 2: Sukaḥ praçântaḥ swapitiḥ hitwâ
jayaparajayaḥ,

jâtaweras tu puruṣo duḥkaṁ swapiti nityadâ.

S. 2640: Sukhaṁ.... swapiti.... jayaparâjayau, jâta-
wairaç ca.... duḥkhaṁ....

J. sukenak aturû sang çânta ngaran ira, sang tan ahyun ring
jayaparâjaya, kunang ikang wwang wirodha, yekâ tan enak
turûnya: «rustig en lekker slaapt de bedaarde, die niet streeft

¹ Vgl. over den inhoud: Holtzmann, o. e. p. 109—111.

naar overwinning en zegepraal, doch een twistziek mensch, diens slaap is niet rustig.» Onmiddellijk daarop volgt:

Nacâpi weram weraṇam kadâcid upaçaṁyati,
hawiṣâ' gñni ghatha Kṛṣṇa bhûya ewâbhiwarddhate.

S. 2643b en 2644a:.... wairam waireṇa Keçawa wyu-
paçaṁyati,..... 'gnir yathâ....

J. ikang wera ngaranya kadi paḍēma tikâ dening wera, kady-
angga ning apuy deni hoti miñak, mangkin wrddhi pinaka-
swabhâwa nikâ: «dat vijandschap zou uitgedoofd worden door
vijandschap is evenalsof vuur zou gedoofd worden door offer-
olie, hun aard is, dat het hoe langer hoe meer toeneemt.»

J. fol. 33, r. 2: Nirddeheyaṁ Kurûn sarwân = S.
2668b: nirdaheyaṁ....

J. irika ta nghulun gumēsēnga ya tar maweha çeṣa: «hen zal
ik verbranden zonder iemand over te laten». Daarna volgt:

J. fol. 33, r. 3: Na jâtu gamanan tatra bhawet Pârtha
nararthakaṁ,

arthaprâptiḥ kadâcit syat antato wa hy awâcyate.

S. 2669:.... nirarthakaṁ,.... syâd.... wâ' py awâcyatâ.

J. tan nirarthaka ta pwa laku ni nghulun, sâjñâ haji, kunang
pih bhedanya, kasiddhan ikâ sasinâdhya kawit gati nikâ, ndân
pilih pati ta pwâwasânanya: «mijn gang is niet doelloos, vorst,
doch er is nog een onderscheid, soms slaagt alles wat ik mij
voorneem, maar misschien is de dood het einde ervan.»

J. fol. 33, r. 4: Swasti prâptiḥ gamyataṁ = S. 2670a:
(yat tubhyaṁ rocate Kṛṣṇa) swasti prâpnuhi Kaurawân.

J. ndah suka yâtra ta rahadyan sanghulun: «moogt gij een
gelukkige reis hebben.»

J. fol. a, 34, r. 3: Girer iwa laghutwan tat çîtatwam
iwa pâwakaḥ = S. 2741a.... pâwake.

J. kadi rūpâ ning wungkal dady asahanya, kadi lwir ning
apuy yan matisa: «evenals een rots, die geslepen zou worden,
evenals vuur dat koud zou zijn.»

De O. Jav. vertaling is onnauwkeurig, want in het Skr. staat:
evenals lichtheid van een berg.

J. fol. a, 34, r. 4: Tasmât prasâmam iccasi = S. 2755b
ultimo: tasmât praçamam icchasi.

J. apa hetu rakryan kahanâñ cittopaçama: «wat is de reden,

dat uw hart bevredigd is?» In het Skr. staat: daarom wenscht gij bevrediging.

J. fol. a, 35, r. 3: Trahamam puṇḍarikakṣa = S. 2899b: trāyaswa Puṇḍarikākṣa.

J. tatan hana çaraṇâçraya ni nghulun waneh, bheda sangke parameçwara; «ik heb geen andere hulp of bescherming dan u, vorst.» In het Skr. staat eenvoudig: red, Lotusoogige.

J. fol. a, 38, r. 2: Na mām Mādhawa wedawya nārthanāço weri tatha, tathâ çekaya dawate yathâ putre winâ bhāwam.

S. 3198:.... waidhawyaṁ.... na wairatâ,.... çokāya dahati.... putrair.... bhawaḥ.

J. ta kalarangku n kari bapanta sang lumah ing Çataçrngga, tak âçaku k daridra kasyasih, tan prihatin ing musuh, kunang ikâ prasiddhâgawe çirṇṇa ning hati, papasahku lâwan sang Pânḍawa, mwang dewi Dropadi juga: «ik treur niet over uw vader, die begraven is op den Çataçrngga, ik vrees geen armoede of ellende, ik ben niet bezorgd over vijanden, doch hetgeen mij werkelijk hartzeer veroorzaakt, dat is, dat ik gescheiden ben van de Pânḍawa's en ook van Draupadi.»

J. fol. 38, r. 1: Twan dharmma twan tapo mahat = S. 3233b: dharmmas twam satyam....

J. kita marika dharmma, kita marika tapa: «gij zijt deugdzaam, gij zijt een asceet.»

J. fol. 38, r. 2: Twan trata twa mahâbrahma = S. 3234a: twam bhrâtâ twam mahat.

J. kita rakwa rakṣa sih satata, kita nitya pinakâtmamantra: «gij zijt immers altijd een beschermer, gij strekt voortdurend tot eigen tooverspreuk.»

J. fol. 38, r. 4: Kṛtârthâḥ bhujateḥ dûtâḥ pûjâ grṇṇanti cewa naḥ,

kṛtârtham ma sahâmatyaḥ twamiwiṣyati Bhârata.

S. 3255: Kṛtârthâ bhuñjate.... pûjâm.... caiwa ha,.... mām sahâmatyam samarcciṣyasi....

J. Sâjñâ haji, mahârâja Duryyodhana, ikang dûtâ tēlas siddha prayojana ktikâ, mukti sarwabhoga, yānanggap sopakâra ning kadi rahadyan sanghulun prabhu, kalinganya, mēne nghulun pinaripûjâ de haji, yan huwus mangguh ikang iṣṭasâdhyâ, apa

tan iningûpakâra kahyun i nghulun an para: «met uw verlof, koning Duryyodhana, de boden die zijn geslaagd in hun doel en alle genietingen genieten, die ontvangen alle weldaden van lieden zooals gij, vorst, d. w. z. nu worden wij geprezen door den vorst, omdat wij onzen wensch en ons doel bereikt hebben, waarom is ons verlangen niet ingewilligd, toen wij kwamen?»

J. fol. a, 39, r. 3: Guṇawantañ ca yo dweṣṭi tam âhuḥ puruṣadhanam = S. 3265b.... puruṣâdhamam.

J. ikang wwang mailik ring mamangguh guṇa rakwa, yekâ sinanggah wwang adhama: «iemand, die deugdzame lieden haat, die wordt een laag man genoemd.»

J. fol. a, 39, r. 4: Sarwwam etat abhoktawyaṁ ana duṣṭa bhiṣahitaṁ = S. 3268a:.... etan na bhoktawyaṁ annam duṣṭâbhisamhitam, J. tan pinangan rakwa sêkul ning mangkana, apan karamësan gëlah rakwa ngaran ing bhojana mangkana: «de rijst van dergelijke lieden moet men niet eten, want dergelijk voedsel heet door onreinheid bezoedeld.»

In de O.Jav. vertaling staat eigenlijk de Indicatief-vorm pinangan. Hier is het echter de vertaling van Skr. bhoktawyaṁ. Het is eigenaardig, dat het Skr. woord anna (spijs) hier door sêkul (rijst) wordt vertaald, waaruit blijkt, dat reeds in de 11^e eeuw rijst het hoofdvoedsel was op Java, evenals tegenwoordig.

J. fol. 39, r. 3: Ekaḥ Karṇṇa parâñ coyah samârthaḥ iti niṣcitah = S. 3287a:.... Karṇṇah.... jetum samartha.... niṣcitaṁ, J. yayâ kêtâ wënanga sang Karṇṇângalahakna ng musuh akweh, yadyapi tunggatunggala, mangkanâbhiprâya niṣcaya ri hati: «en zoo toch zal Karṇṇa in staat zijn, vele vijanden te overwinnen, al is hij ook geheel alleen, zoo is het vaste besluit in zijn hart.»

J. fol. 39, r. 4: wadhireṣṭiwa gâyanah = S. 3290b: badhireṣw iwa...., J. kadyangga ning kidung an tan kahidëp dening tuli: «evenals een gedicht (gezag), dat niet wordt gehoord door doove lieden.» Onmiddellijk daarop volgt:

Anupâsita dhṛdoyaṁ sreyo mohaçca wetasi,
wayodapâdamasârcca na te wakyang grahiṣyati.

S. 3295: Anupâsitawṛddhatwât çriyo darppâc ca mohitaḥ,

wayodarppâd amarṣâ ca çreyo

J. iking Kurupati tapwan sewaka ri wwang atuha, moha ta

ya dening keçwaryyan, mawērō dening wayah, sarwy agōng krodha, ring kapana tikāngrengwakna sojar parameçwara: «Deze Duryyodhana hier heeft geen eerbied voor zijn vader, hij is verblind door de heerschappij, opgewonden door zijn jeugd, en tevens zeer toornig, hoe zou hij luisteren naar de woorden van den vorst?»

Uit deze vertaling blijkt, dat in den Skr.-tekst, dien de O.-J. vertaler gebruikte, inderdaad wākyam stond, terwijl de Calcutta-editie çreyo heeft.

J. fol. a, 40, r. 2: Yā me pritih Pāṇḍaweṣu bhūyat sātwayi Mādhawa,
prehna ca bāhumanañca suçruṣaṣ ca wrawiṣyahan.

S. 3306:.... bhūyaḥ...., preṇā ca bahumānāc ca sauhṛdāc ca brawimya aham.

J. sih ni nghulun ri sang Pāṇḍawa kēta pinakāsih ni nghulun, dening asih lāwan atwangta hetu nikān wēnang pinakanghulun makojar ikā, mwang kabhaktin i nghulun ri rahadyan sanghulun: «mijne genegenheid voor de Pāṇḍawa's is mijne genegenheid (voor u), uit genegenheid en eerbied voor u, dat is de reden, dat ik gerechtigd ben, dit te zeggen, en uit toewijding aan u.»

J. fol. a, 40, r. 4: Paryyastām prthiwīm sarwām sāçwām sarathakuñjarām,
yo mocaret mṛtyupāçāt prāpnuyat mokṣam uktamām.

S. 3312:... mocayet.... prāpnuyād dharmmam uttamām.

J. iking prthiwimaṇḍala ya magērah saha lāwan kuda liman mwang ratha, hana pwa wēnang-wēnang luputakna sakeng mṛtyupāça, byakta pamangguh ikā kamokṣapada: «deze aardbol is ziek met zijne paarden, olifanten en wagens; als er iemand in staat was, die te verlossen van den strik des doods, zou hij zeker de plaats der verlossing verkrijgen.»

In de O.-J. vertaling leze men: byakta n pamangguh. Blijkbaar heeft in den Skr. tekst, dien de O.-Jav. vertaler voor zich had, mokṣam gestaan, terwijl de Calcutta-uitgave dharmmam heeft.

J. fol. a, 40, r. 4: Wyasane wamantyamanam yo mitran nābhipadyate,
maddhyarthīya yawaçakti tam nṛçaṁsa widur wudhāḥ.

S. 3317:.... kliçyamānam hi...., anuniya yathāçakti tam nṛçaṁsam.... budhāḥ.

J. hana ya wwang tan tulung mitranya sēḍēng katēkan duḥka bhāra, hana ta kewala muḍasina, ikā ta wwang mangkana, yaya pāwak ning kujana, rakwa ling sang paṇḍita: «er is iemand, die zijn vriend niet helpt, terwijl hij door een zwaar ongeluk getroffen is, doch er kalm bij toekijkt, een dergelijk man is de belichaming van een slecht man, zoo zeggen de wijzen.

In de O.Jav. vertaling leze men udāsina in plaats van muḍasina.

J. fol. 41, r. 4: Trāhi rājann ima lokaṁ na naçyeyur imāḥ prajāḥ,

twayi prakṛtim āpanne çeṣa syat kurutkurutma.

S. 3416:.... imaṁ....,çeṣaḥ syāt Kurunandana.

J. rakṣan ta pwa iki rāt de haji, yatanyan tan çirṇṇa para-waça, solah ing prabhu ri lagi rakwa solaha rahadyan sanghulun, marapwan wēnang tantw anuwuhakna wangça wēka rahadyan sanghulun: «Moge toch de aarde door u, vorst, beschermd worden, opdat zij niet verdelgd worde of in de macht van anderen kome; moge het gedrag der vorsten in vroeger tijd uw gedrag zijn, opdat uw geslacht in staat zij, uw stam voort te zetten.»

J. fol. 42, r. 1: Dharmmato sampradhāryyaiwa yadi satyaṁ wratity ahaṁ,

pramuñcohan mṛtyupāçāt kṣatriyān kṣatriyansabhā.

S. 3436: Dharmmārthau.... brawiṁy ahaṁ, pramuñcemān.... puruṣarṣabha.

J. Sājñā haji, mahārāja Dhṛtarāṣṭra, kami wruh mangingöt-ingöt bheda ning dharmma lawan artha, tatan kadi sanghulun tan satya wuwus, kita marah, sājñā haji, haywa kari kita tan luputakē ikeng kṣatriya kabeh saka ring mṛtyupāça, apan kita wiçeṣa ning kṣatriya: «met uw verlof, koning Dhṛtarāṣṭra, wij weten het verschil tusschen deugd en voordeel goed te onderscheiden, lieden zooals wij spreken geen onwaarheid. Wel-aan, vorst, laat niet na, al deze kṣatriya's te verlossen uit den strik des doods, want gij zijt de voortreffelijkste der kṣatriya's.»

Uit het slot der O.J. vertaling blijkt, dat in den door den O.J. vertaler gebruikten Skr. tekst stond: kṣatriyarṣabha, terwijl de Calcutta-editie heeft: puruṣarṣabha.

J. fol. 42, r. 3: Rājā Dambhodhbhāwa namaḥ sarwwa-bhomaḥ purā' bhawet,

akilam bubhuje sarwwāṁ pṛthiwīm inah çrutam.

S. 3452:.... Dambhodbhawo nâma sârwwabhaumah....
'bhawat,
akhilâm.... iti naḥ çrutâm.

J. hana rakwa sang Dambhodbhawa ngaranya, ratu cakrawarti ring âsitkâla, kawaçânût ikang pr̥thiwimaṇḍala de nikâ sang ratu, mangkana ng wr̥tta pangrëngö mami: «er was, zegt men, een zekere Dambhodbhawa, een machtig vorst in ouden tijd, aan wien de aardbodem onderworpen was, zoo luidt het bericht, dat wij gehoord hebben.»

J. fol. 42, r. 4: Asti kaçcit wiçişṭa nam madwidho wâ bhawet yudhi.

S. 3454a:.... kaçcid wiçişṭo wâ....

J. hana kari lëwiha sangka ri nghulun, athawâ yan paḍa kunang, yâwat ring raṇamanggala: «Zou er soms iemand mach-tiger zijn dan ik, of mij evenaren op het slagveld?»

J. fol. a, 43, r. 3: Naro Nârâyanaç caiwa tapasâm iti naḥ çrutâm,

trailokyâsmin hy api wibho ko na jânâti tatwataḥ

S. 3461:.... tâpasâw...., âyâtau mânuse loka tâbhyâm yuddhyaswa pārthiwa.

J. hana rakwa sang hyang Nara Nârâyana çakti manghanâkën tapa rakwa, sira pangrëngö mami, tan hana ulya apagëh ring tribhuwana yâwat kaparamârthan ira, ya tikâ syanganta laga: «er zijn, zegt men, Nara en Nârâyana, die krachtige ascese verricht hebben, naar wij vernemen, kan niemand in de drie werelden hen overtreffen in voortreffelijkheid, daag die uit tot den strijd!»

Het slot der O.J. vertaling is hier meer in overeenstemming met de lezing der Calcutta-uitgave dan met de geheel afwijkende lezing van het Skr. vers in den tekst.

J. fol. a, 45, r. 1: Dewamanuṣaloka dwe manuṣanewa cakṣuṣâ,

awagawe wacarako na ca me rocate wara.

S. 3517: Dewamânusālokau dwau mânuseṇaiwa...., awagâhyaiwa wicitau.... waraḥ.

J. tēlas kahasan ikang dewaloka mwang manuṣaloka de ni nghulun, saḥāngingöt-ingöt, sakaton dengku, nda tan hana juga karmma ny anakta, kapwa tolih lumihat, matangnyan tan

mantwa dewatâ, tan gandharwwa, tan siddharşi, ngûniweh yan manuṣâ: «ik heb de godenwereld en de menschenwereld doorgezworven, en ik heb goed opgelet op alles wat ik zag, maar er is geen echtgenoot voor mijn kind onder allen, die ik gezien heb, daarom zij geen godheid mijn schoonzoon, geen gandharwa, siddharşi of mensch.»

J. fol. a, 45, r. 2: Rûpato dṛçyate kaçcit wâgetu bha-witâ dhruwaṁ.

S. 3520b: ... kaçcin nâgeṣu....

J. Sugya hana janma paripûrṇa ring nâgaloka, tontona ni nghulun ta ya: «misschien is er een volmaakt persoon in de slangenwereld, daar zal ik gaan kijken.»

J. fol. a, 45, r. 3: prawiweṣa mahîtaḷam = S. 3521b, ult. = J. lumumpah ikâ sang Mâtali mare pâtaḷa: «Mâtali ging naar de hel.» In het Skr. staat: hij drong binnen in de aarde.

J. fol. a. 45, r. 3: Ahan te sarwwam akyasye darçayan wasudhâtaḷam, swadṛṣtâ tatrawa kaçcit rocayitwâ ca ma ciraṁ.

S. 3526: ... âkhyâsyē...., dṛṣṭwâ tatra waraṁ kañcid rocayiṣyâwa Mâtale.

J. Sang Mâtali! kumwâ deyanta mēne harah: warahangkwa rikang sarwwawastu lāwan ikang Baruṇarâjya, katon mahâdbhuta wiṣeṣa denya, haywa ta jēnēk, sugya tan kahantya dentāngi-ṇdangi sarwwa katinghalan: «Mâtali! laten wij nu aldus doen: ik zal u inlichten omtrent alle zaken en het rijk van Baruṇa, zoodat gij de voornaamste wonderen ziet, wees niet ongeduldig, misschien wacht gij niet bij het zien van al die zaken.»

J. fol. 45, r. 4: Tasmāt gaccati ma ciraṁ = S. 3546b ult.: tasmād gacchāwa mā ciraṁ.

J. nda haywa tika jēnōk sang Mâtali, nihan tontonanta waneh: «maar wees niet ongeduldig, Mâtali, hier ziet gij weer iets anders.»

In den Skr.-tekst staat eenvoudig: laten wij beiden daarom spoedig gaan.

J. fol. a, 46, r. 1: Atha mṛtaṁ sureḥ pîtwâ nihitan iwataribhiḥ, tataḥ somyasya hāniḥ ca wṛddhiḥ caiwa pradṛçyate.

S. 3550: Atrâmṛtaṁ suraiḥ.... nihatâribhiḥ, ataḥ so-
masya....

J. ngke kahanan ing amṛta, ikang ininum de ning watèk dewatâ, matangnya katon alwang atambèh ikang wulan: «hier is de plaats van den onsterfelijheidsdrank, die gedronken is door alle goden, waardoor men het afnemen en wassen van de maan ziet.»

In de O.-Jav. vertaling is het woord nihatâribhiḥ (na hunne vijanden gedood te hebben) overgeslagen.

J. fol. 46, r. 1: Hiraṇyapuram ity etat kyâtam pura-
caram mâhat.

S. 3567a: ity ewa khyâtam purawaram mahat.

j. Hiraṇyapura ngaran iki, kaḍatwan ing daitya dânawa: «Hiraṇyapura was de naam van een rijk der daitya's en dânawa's.»

J. fol. a, 47, r. 3: Kaḥ pitâ jananiḥ wakya tatam
asyema bhoginaḥ.

S. 3636a: wâ'sya katamasyaiṣa

J. sangapa makânak iki, makawangça ya ngke ring nâgasa-
mûha: «wie heeft dezen tot kind, tot wiens geslacht behoort
hij hier in de slangenmenigte?»

J. fol. 47, r. 2: Asya kanyâ wararowaḥ rūpenam
sadṛçî bhuwi,
kulâçilâguṇopetaḥ Guṇakeçîti wiçrutâ.

S. 3647.... warârohâ rūpenâsadṛçî..., satyaçilâguṇo-
petâ...

J. hanânak rasiki strî sêḍeng rarâ, tan paḍa pwa ring rūpa
yan ring loka, sujanma suçîla, wihikan ring guṇa ning strî: «ik
heb eene dochter, nog maagd, onvergelykelyk in voorkomen
hier op aarde, van edele geboorte en een edel karakter, bekend
met de deugden der vrouwen.»

De O. J. vertaler heeft de laatste woorden van het Skr. vers
(Guṇakeçîti wiçrutâ) niet vertaald.

J. fol. a, 48, r. 2: Asya dehakaras tanah mama putro
mahâmuneḥ,

bhaktito Wainateyena duḥkârthaḥ smewa te wayam.

S. 3657b en 3658a: tâta.... mahâdyute, bhakṣito....
duḥkhârttâs tena wai....

J. sâjñâ maharşi! Ikânak ni nghulun pakabapa nikâ si Muka, yatikâ tēlas winwatakēn i sang Garuḍa, makahetu göng ning kabhaktin, yatikâ matangnyan tapwan asamun sanghulun, de nikâhilang ikâ sang lunghâ, kunang angde lara tēmēn: «met uw verlof, groote ziener! Mijn kind, waarvan ik de vader ben, Muka, die is aangeboden aan Garuḍa, wegens zijne groote aanhankelijkheid, dat is de reden, dat het mij niet verborgen is, dat hij verdwenen is, doch dit veroorzaakt mij groote smart.»

In het Skr. vers staat, dat Sumukha door Garuḍa ver-slonden is. De vertaler denkt bij bhakṣito aan bhakti, dat er niets mede te maken heeft.

J. fol. 48, r. 4: Âhâro wihito catra kimartha wâryyate twayaḥ = S. 3677b.... dhâtrâ kimarthaṁ.... twayâ.

J. apa kariki tan paweh bhaṭâra Jagadnâtha karikang nâga, apa ta dumehta wâdhaka ri swabhâwanta: «heeft god Jagad-nâtha mij de slangen niet toegestaan? Wat is dan de reden, dat gij u verzet tegen uw eigen wezen?»

J. fol. a, 49, r. 2: Mama Dakṣasya ca suta janani Kâ-
çyapa pita,

aham apy utsahe lokân samâstan woḍhum âjasâ.

S. 3683: Mamâpi Dakṣasya sutâ.... Kaçyapaḥ pitâ,...
samantâd.... añjasâ.

J. anak bhagawân Dakṣa sang ibungku dewi Winatâ, bha-gawân Kaçyapa ngaran sang bapangku, yaya wēnang aku kumawaçâkna jagat, makanimitta göng ni kaçaktingku: «mijne moeder is Winatâ, de dochter van Dakṣa; Kaçyapa is de naam van mijn vader; dat ik in staat ben, de wereld te be-heerschen, dat is toe te schrijven aan mijn groote macht.»

J. fol. a, 49, r. 3: Garutman manyase 'tmânâṁ bala-
wantâṁ sudurbbalah,

alam asmat syawaksyan te stotum âtmânâṁ aṇḍaja.

S. 3692:.... sudurbbala,... samakṣan....

J. ai sang Garuḍa, pijër kumawruhi çaktinya ngaran i mangko, tan wruh yan huwus durbbala, haywa ta mastuti çarintēnya ri harēp ning kadi kami: «o Garuḍa, aan niets anders denken dan aan zijn macht, zoo heet uwe handelwijze, gij weet niet, dat gij zwak zijt. Prijs u zelf niet in tegenwoordigheid van iemand zooals wij!»

J. fol. 49, r. 1: Nipapâta sanârato wihwaho naṣṭawe-tanaḥ = S. 3695b:.... sabhârârtto wikalo naṣṭacetanaḥ.

J. tibâ ta sang Garuḍa, mûrcitâlupa tanpacetana: «Garuḍa viel, bezwijkde, viel in onmacht en werd bewusteloos». Onmiddellijk daarop volgt:

yawaddhi bhâra kṛtsnâyâḥ pṛthiwyâḥ sarwwetas saha,

ekasyaḥ dehasakayaḥ tawât bhâram amanyata.

S. 3696: Yâwân hi bhâraḥ.... parwwataih..., ekasyâ dehaçâkhâyâs tâwad....

J. apayapan bwat ning pṛthiwîmaṇḍala saha mwan wukirnya pinakabwat ning bâhu bhaṭâra hyang Wiṣṇu hiḍḍep sang Garuḍa: «want zooals het gewicht van den aardbol met zijne bergen, zoo zwaar was de arm van god Wiṣṇu, naaar de meening van Garuḍa.»

J. fol. 49, r. 3: Bhagawan lokasârasya sadṛçena bapuṣ-matâ,

bhujena swairamuktena nipiṣṭo'smi mahîtale = S. 3700: °mahâbala.

J. sâjñâ bhaṭâra! Mahâbhâra dahat bwat ni bâhu rahadyan sanghulun, paḍa lâwan pṛthiwîmaṇḍala, lîlâ ta pinakanghulun tan andêlakna ri pinakanghulun, tathâpi kapēñēt kapaliṇḍēs ring lēmah nghulun denya: «met uw verlof, heer! zeer zwaar is het gewicht van uw arm, even zwaar als dat van den aardbol; langzamerhand kan ik het niet meer uithouden, doch ik word er door verpletterd en neergedrukt op den grond.»

Uit de O.J. vertaling blijkt, dat in den Skr. tekst, dien de O.Jav. vertaler gebruikte, werkelijk mahîtale stond, terwijl de Calcutta-editie mahâbala heeft.

J. a, 50, r. 3: Uttam bhagawânta wakyam uktaṁ Bhîṣ-meṇa yat kṣamaṁ,

uktam bahuwidhañ caiwa Nâradenâpi tat çṛṇu.

S. 3717: uktaṁ bhagawatâ wâkhyam....

J. tanayan mami sang Duryodhana! Kēnoh tojar mâhârâja Kṛṣṇa, tan salah tangguh bhagawân Bhîṣma, yukti warawarah sang ṛṣi Nârada, yatikâ sēḍeng hiḍḍepēnta: «mijn zoon, Duryodhana! Juist zijn de woorden van koning Kṛṣṇa, niet onwaar de vermaning van heer Bhîṣma, passend de vele aansporingen van den ziener Nârada, die moet gij ter harte nemen!»

J. fol. 50, r. 1: Wiçwamitra tapasyantaṁ Dharmmo j-
jñāsayaṁ purā,

abhyataccat swayam bhūtwā Waçiṣṭha bhagawan řwi.

S. 3721: Wiçwāmitraṁ...., abhyāgacchat.... Waçiṣṭho
bhagawān řṣi.

J. ngūnī ring āsītkāla bhagawān Wiçwāmitra manghanāken tapa. Pira ta pwa lawas nirāta, pinaran ta sira de bhaṭāra Dharmma, pinarīkṣā gōng ni kabhaktin ira, ndān bhaṭāra Dharmma makarūpa bhagawān Waçiṣṭha: «vroeger in ouden tijd ver-richtte Wiçwāmitra ascese. Nadat hij nu geruimen tijd ascese had verricht, kreeg hij bezoek van god Dharmma, die den graad van zijne toewijding wilde beproeven en god Dharmma nam de gedaante aan van Waçiṣṭha.»

J. fol. 50, r. 3: Bhuktaṁ me tiṣṭha tawāktum = S. 3725a:
.... tiṣṭha tāwat twam.

J. sāmpun warēg akw amangan, pangher juga kamung ri pangadēganyu: «ik ben verzadigd van het eten, blijf gij toch staan op uw plaats!»

J. fol. a, 51, r. 2, Kṣatrabhāwād apagato brāhmaṇa-
twam upāgataḥ,

Dharmmasya wacanāt prīto ninnastasas kadā bhawat =
S. 3731.... °Wiçwāmitras tathā'bhawat.

J. irikā tambe bhagawān Wiçwāmitra mari makajāti kṣatriya, çuddha brāhmaṇa çarīra nira de ning anugraha bhaṭāra Dharmma, suka tuṣṭāmbēk nira tumēmu ng saprayojana: «van toen af hield Wiçwāmitra op, de inborst van een kṣatriya te hebben, en werd hij rein van lichaam als een Brahmaan door de gunst van god Dharmma; zijn gemoed was tevreden en voldaan, daar hij al wat hij wenschte verkregen had.»

J. fol. a, 51, r. 3: Dakṣiṇāḥ kâḥ pragaccami bhāwetu çubhakarmmane = S. 3734b: prayaccchāmi bhawate gurukarmmaṇi.

J. sājñā mahāmuni! Aparan ikā pangguruyāga paweha rānak maharṣi: «met uw verlof, groote wijze! Wat zal ik geven als offer aan mijn leeraar?»

J. fol. 51, r. 2: Mohaṁ praṇaṁ wimokṣyāmi kṛtwā
yatnam anuttamaṁ,

artita na mayā kaçcit kṛttapûrwe diwakāçam.

S. 3753b en 3754a: so'ham prāṇān, arthanā
kācit kṛtapûrwwā diwaukasām.

J. Aku kēta yakṣatyaknāwaku de ning prihati, ta pwa ya pagawaya prih kotsāhan rumuhun, tapwa kami aminta warānugraha ri dewatā: «ik zal mijn lichaam verlossen van smart, na mij eerst ingespannen te hebben, wij hebben nog geen gunstbewijs aan de goden gevraagd.»

Het woord yakṣatyakna is corrupt. Het is de vertaling van Skr. wimokṣyāmi (ik zal verlossen).

J. fol. 51, r. 4: Aḍuḡeṣṭo'smi dewena Gālawā jñāto-
yoççinā,
çruti kamanuṃ yāmi dṛṣṭām paḍamato diçām.

S. 3761: Anuçiṣṭo jñānayaninā, brūhi kāman tu
kāṃ draṣṭuṃ prathamato

J. sojar sang ṛṣi Gālawā, nghulun prasiddha inuddeça de bhaṭāra hyang Wiṣṇu, kumawruhana sang yogi sira kabeh. Aparan ta kahyunta, toh warahakēn, yan deça tapwan kabhyasan tuwi, nghulun wēnanga mara ngkāna: «Zooals de ziener Gālawā zegt. Ik ben inderdaad aangewezen door god Wiṣṇu, om alle yogin's te leeren kennen. Wat is uw verlangen, deel het mede, al is het een onbewoond land, opdat ik in staat zij, daarheen te gaan.»

J. fol. a, 52, r. 1: Açca paçcad ahaḥ sūryyo wisar-
jjayati bhāḥ swajā,
paçcitateçcapaçcimaḥ dig iyaṃ dwijassattama.

S. 3802: Atra paçcād gāḥ swayam, paçcimetya-
bhiwikhyātā

J. iking deça panglëpasan sang hyang Âdityateja, paçcāt ri wēkasan yeka ring paçcimadeça: «dit land is de plaats van de loslating (verspreiding) van den Zonneglans, paçcāt, ten slotte, in het oosten.»

J. fol. a, 52, r. 2: Tasmāt uttāryate pāpāt utpannā-
çramino yataḥ,
tasmāt uttāraṇaḍaṇat uktirecy utyate kacit.

S. 3821: yasmād yasmān niçreyaso'çnute, as-
mād balād uttarety ucyate dwija.

J. ikang hawan sang catur âçrama anētas ing kapapān, tas-
mād uttāraṇa pwa hawan ing manētas, yapwa pinakaphala,

tasmât nahan ta ngaran ikang deça ring utara pwa, kumwâ kalinganya, sâkaharêpta kamung r̥ṣi Gâlawa: «de weg, waarop de vier kasten de boosheid doorbreken (vermijden), heet uttâraṇa; dit nu is de weg van het doorbreken, als nu dit tot belooning strekt, daarom heet deze streek het Noorden (uttara), zoo is de bedoeling ervan, geheel volgens uw wensch, ziener Gâlawa.»

In de vertaling der voorafgaande verzen gaat de woordspeling, waardoor paçcîma wordt afgeleid van paçcât en utara van uttâryate geheel verloren.

J. fol. a, 52, r. 4: Kramamâṇasya te rûmaṁ dṛçyate
pannagâçana,

bhâskarasyewa pûrwâhṇe sahaçrangçoh wiwaswataḥ.

S. 3855: rûpaṁ, sahasrâṁçor

J. kamung Garuḍa, ikâ lwir ning katon de ni nghulun, mangke ri lakunta, sâkṣât bhaṭârâditya ri sakatembesuk ta pwa rûpanta: «gij, Garuḍa, vertoont u voor mij in uw gang evenals de Zonnegod in den vroegen morgen, zoo is uw voorkomen.»

J. fol. 52, r. 2: Na çṛṇomi na paçyâmi nâtmano wed-
mi kâraṇam = S. 3860b.

J. kapatuli tan wëṇang mulat, wulangun tar wëṇang i deya: «verdoofd, niet in staat om te zien, verbijsterd, niet wetende wat te doen.» Onmiddelijk daarop volgt:

çane sâdhu bhawân yâtu = S. 3861a: çanaiḥ sa tu....

J. kasihana kamung Garuḍa, pahalontaku lakunta: «wees zoo goed, Garuḍa, langzamer te gaan.»

In de O. J. vertaling leze men in plaats van pahalontaku: pahalonta. Dan volgt:

Tama drawa tu paçyâmi çarîran te na lakṣaye,
maṇi wâ jâtya paçyâmi hy awidehaç cam aṇḍaja.

S. 3862: Tama ewa, jâtyau cakṣuṣi te 'ham...

J. pëtëṅ juga panon i nghulun, pisaningu katona çarîranta, tuhun matanta kalih juga ya katon lumöṅ, kadi maṇik jâtinya: «mijn gezicht is verduisterd, hoe zou ik uw lichaam zou kunnen zien, slechts uwe beide oogen zie ik schitteren als juweelen.»

J. fol. 52, r. 4: Na câpi kṛtrimah kâlaḥ kâlo hi para-
meçwaram = S. 3870b ... parameçwaraḥ.

J. winalingnya tan wëṇang ginawe karikang kâla ngaranya yar tēkanya, apan bhaṭareçwara wastu kâla ngaranya: «naar

zijne meening kan niet gemaakt worden, dat de tijd komt, want god Îçwara heet inderdaad Kâla.»

J. fol. 53, r. 1: Na bhedawyaṃ Suparṇo 'si Suparṇe tyaja sâmbhrasi.

S. 3884b:.... bhetawyaṃ.... Suparṇa.... sambhramaṃ.

J. haywa kitâtakut sang Garuḍa, ta huwusanârohara: «wees niet bevreesd, Garuḍa, houd op met ontsteld te zijn!»

J. fol. 53, r. 2: Âcâraḥ phalate dharmma âcâraḥ phalate dhanam,
âcârât çriyam âpnoti âcâro hantya alakṣaṇam.

S. 3887:...., dharmmam....

J. winalingnyu tan âcâra mârgga ning dharmma, hetu ning mâs kapanggih, âcâra pwa ikang halêp tuwi, âcâra ta humanaknikâ, ikang kadurllakṣaṇan hilang ikâ de ning âcâra: «is naar uwe meening niet een goed gedrag de weg tot deugd, de oorzaak, dat goud verkregen wordt? Zelfs schoonheid verwerft men door een goed gedrag, slechte voortekens verdwijnen door een goed gedrag.»

De woordverbinding humanaknikâ in de O. J. vertaling is onduidelijk. Het is de vertaling van Skr. âpnoti. Waarschijnlijk moet men lezen: humanâkṣen ikâ, waarin humanâkṣen beteekent: doet zijn, doet ontstaan.

J. fol. a, 54, r. 3: Yayâtir Nâhuṣo nâma sa dâsyati mayâ ukto,

râjarṣiḥ satyawikramaḥ bhâwitor witwataḥ swayam.

S. 3903: Yayâtir nâma râjarṣir Nâhuṣaḥ satyawikramaḥ, sa dâsyati mayâ cokto bhawatâ cârthitaḥ swayam.

J. hana sira râjarṣi, anak mahârâja Nahuṣa, mahârâja Yayâti ngaran ira, tuwi mahâçakti, niyata sirâwehana talangkup de ni nghulun: «er is een groote ziener, een zoon van koning Nahuṣa, genaamd Koning Yayâti, inderdaad zeer machtig, hij zal zeker geven, wat ik verzocht heb.»

De vertaling van talangkup is onzeker. Ook is de O.-J. vertaling onvolledig, vermoedelijk door de corrupte overlevering van het Skr.-vers.

J. fol. 56, r. 3: Jâto dânapatiḥ patraḥ tatha çuraḥ tathaḥ paraḥ.

dharmmasatya-ratha-saç ca yajwâ wâpi tataḥ paraḥ.

S. 4023: putras twayâ çûras tathâ'paraḥ, satya-dharmarataç cânyo yajwâ câpi tathâ paraḥ.

J. tambentânak utama ðatëng puṇyâkweh pinakaswabhâwanya, tumût ta mahâçûra madhana, kapintiganya satwika ri gawe dharmma, wêkasnya gawe yajña gëlëm amûjâ: «vroeger hebt gij een voortreffelijken zoon gekregen, begaafd met vele deugden, toen volgde een rijke held, ten derde iemand, die trouw zijne plichten vervulde, ten slotte iemand, die offers bracht en gaarne bad.»

J. fol. 57, r. 2: Awamene narân sarwwân dewarṣigaṇan tatha,

Yayati mûḍhawijñâno bhiṣmâyaḥ yaçcacetanaḥ.

S. 4041: dewân ṛsigaṇâms tathâ, Yayâtir wi-smayâwiṣṭacetanaḥ.

J. amogha ta sirâṅghangkâra, awamâna ring dewatâ mwan ring ṛṣi, ngûniweh ring manuṣa, sinaput ring kamuḍan, niçcaya n pamanggih mahâwibhâwa: «doch hij werd zelfzuchtig en minachtte de goden en de zieners alsmede de menschen, gewikkeld in verbijstering, er op vertrouwende, dat hij een groote macht verkregen had.»

J. fol. 57, r. 3. prâpakîmbur mahîtalām = S. 4050b, ult.: pratipaçyan mahîtalām.

J. umeh tibâ ring bhûmitala: «bijna viel hij op den grond.»

J. fol. 57, r. 4: Atîwa madawatras twam na kañcit hawamanyase,

hanîna bhraṣṭa swakaçca dahârsam patalatmajah,

S. 4054: ... madamattas... kiñcin nâwamanyase, mânena bhraṣṭaḥ swargas te nârhas twam pārthiwâtmaja.

J. kita arah mahârâja Yayâti! den hiḍëp bhrânta de ni wibhâwanta, yatikâ kâraṇanya awamâna ring sarwwajanma, ikâwamânanta ya tiku surudmu sakeng swargga: «o gij, koning Yayâti! Weet dat gij verbijsterd zijt door uw macht, dat is de reden, dat gij alle schepselen minacht, die minachting van u heeft u uit den hemel getrokken.»

J. fol. a, 58, r. 3: Ko nw ayaṁ kasya wâ rājñah katham wâ swarggam agataḥ,

karmmaṇâ kena siddho'yaṁ kwaca'nena tapaçcitam.

S. 4043b en 4044a: swayam âgataḥ, kwa wâ'nena....

J. syapa karikâ, syapa ratu, apa hetu nikân pareng swargga lëwih, aparan ta gawe rahayu huwus kasiddha denta, matangnyan milwa siddhadewatâ, ndi ku npagawaya tapa, mângganyan tulusa bhukti haneng swargga: «wie is dit, wie is deze vorst, wat is de reden, dat hij den hoogen hemel bereikt heeft? Welke goede daad is door u verricht, dat gij een volmaakte god zijt geworden, welke ascese hebt gij bedreven, dat gij opgenomen zijt in den hemel?»

J. fol. a, 58, r. 4: Etasminn ewa kâle tu Naimiṣe pārthiwesabhâm,

caturō syaṣyaṭtan mupaḥ teṣâṃ madhye papâta saḥ.

S. 4056b en 4057a: pārthiwarṣabhân, 'paṣyata nṛpâṃs ha.

J. irikang kâla manon ta sira ratu patang siki, sêḍëng manghanâkën yajña ring Nemiṣâranya, ri sanmuka nikâ sang ratu patang siki, ngkâ ta tampuhan irân tibâ: «toen zag hij vier vorsten, die juist een offer brachten in het Naimiṣawoud; voor de oogen van deze vier vorsten, daar was de plaats, waar hij viel.»

J. fol. 58, r. 2—3: Ko bhawân kasya wawanânduḥ deçasya nagarasya ca,

Na hi mânuṣarûpo'si ko pyataḥ kângkṣyate twayâ?

Yayâtir asmi râjârṣi kṣîṇapûnyaḥ cyuto diwaḥ,

pateyaṃ satsw iti dheyaṃ bhawatsu patitaḥ tathaḥ.

S. 4063—4065: wâ bandhur wâ, wâ'rthaḥ
...., râjârṣiḥ kṣîṇapûnyaç, dhyâyan
.... winipâtitaḥ.

J. aparan kita, sangapa rinatwanta, deça ndi tiki sinangkanta, tan hana wwang mangkana lwirnya, mwang aparan tikâ prayojananta? Laki sang ratu mahâpuruṣa, nghulun râjârṣi, si Yayâti ngaran i nghulun, de ni hilang ning gaway ahayu matangnyan tibâ saka ring swargga, kunang tâpan aprârthana tibâ ning wwang mahâpuruṣa nghulun, nâhan matangnyan tampuh i sanmukanta: «Wie zijt gij, wie worden door u geregeerd, uit welke streek zijt gij afkomstig? Er is niemand, die er zoo uitziet, en wat is uw doel?» «Mannen, edele vorsten! Ik ben een koninklijke ziener, Yayâti is mijn naam, door het verdwijnen van mijne goede daden, daardoor ben ik uit den hemel gevallen, doch dat ik heb verzocht, te vallen onder edele

mensen, dat is de reden, dat ik voor uwe oogen neder-gestort ben.»

J. fol. 58, r. 4: Nâ'han pratigrahadhano brâhmaṇaḥ
kṣatriyo hy atam,
na ca me gracanaḥ buddhaḥ parapuṇyawinâçane.

S. 4067: Nâ'ham aham, prawaṇâ buddhiḥ....

J. nghulun laki tan brâhmaṇa, doyan puṇya kawwangan i
nghulun, kṣatriya juga kawwangan i nghulun, kapwan ta
nghulun makâmbêk matsara ri pagawe ning wwang len puṇya:
«ik, mannen, ben geen brahmaan, die streeft naar verdiensten,
doch ik ben een Kṣatriya van afkomst, en ik ben niet af-
gunstig op de verdienstelijke daden van anderen.»

In de O.-J. vertaling leze men tapwan in plaats van kapwan.

J. fol. a, 59, r. 4: Yesmât tena paraḥ sarwwe apatya-
phalabhâginaḥ,
tasmât iccâsa drohitran yathâ kwa wasudhâdhipa.

S. 4073b en 4074a: Yasmâd rājan narâḥ, tasmâd
icchanti dauhitrân twam

J. yan hana wwang len sake rahadyan sanghulun ya mânaka
satwikâgawaya dharmma kapanggiha juga phala ning mawêka de
nikâ, yapwan mangkana, yan sâmbhara ning putu jalujalu
sakeng anak strî paramârthanya, ikang putu sangke nghulun
yâmaluyakna ring swarggaloka ri rahadyan sanghulun: «Als er
een ander mensch is dan gij, die een deugdzaam kind krijgt,
dat zijn plicht doet, zal degene, die hem tot kind heeft, het
loon ervan genieten. Als dat zoo is, als er een kleinzoon van
eene dochter geboren wordt, dat beteekent, als gij een klein-
zoon krijgt, zal die u naar den hemel terugvoeren.»

J. fol. 59, r. 2: Pratyâbhikjñânamatro 'tha sarwwas te
narapunggawaḥ.

Yayâti diwyasaswano diwyâbharanabhûṣitaḥ.

S. 4078a en 4079: pratyabhijñâtamâtro 'tha sadbhis-
tair....., Yayâtir diwyasamsthâno (babhûwa wi-
gatajwarah, diwyamâlyâambaradharo)....,

J. enak ta tutur mahârâja Yayâti ri wêkasan, an hana sira
kabeh, mwah ta sira dewatâ, masalin prakṛtibhûṣaṇa: «ten
slotte werden de gedachten van koning Yayâti gerust, omdat

zij allen daar waren, hij werd weder een god en verwisselde zijne alledaagsche sieraden (voor goddelijke).»

J. fol. 59, r. 3: Dadâmy atha ca dâsyâmi tena sañyu-
jyatâm bhawân,
yatalan dânaçilasya samaçilasya yat phalañ.

S. 4082: tad apy...., yat phalañ.... kṣamâçilasya....

J. sêdêng awêh dâna ngaran i nghulun mangke, hêlêm sowah yayâ ta nghulun agawaya dâna punya, saphala ning madamêl dâna, mwan phala ning kopasaman, rahadyan sanghulun atah muktya ikâ: «ik geef juist geschenken, heet het van mij, later zal ik wederom gaven schenken en verdienstelijke daden verrichten, alle belooningen van hem, die gaven schenkt, en de belooningen van hem, die tot gemoedsrust is gekomen, die zult gij genieten.»

Uit de O. Jav. vertaling zou men opmaken, dat in den door den vertaler gebruikten Sanskr̥t-tekst inderdaad dadâmy atha stond in plaats van tad apy atha, zooals de Calcutta-editie heeft.

J. fol. 59, r. 4: Wiraṣanda phalañcewa tena sangyu-
jyate bhawân.

S. 4085a: Wiraçabdaphalañcaiwa.... sañyujyatâm....

J. tatan hanâmmuktya phala ning sinanggah wiraṣuruṣa, kaki sanghulun yatikâta mangguhakna: «er is niemand (anders), die de belooning zal genieten van hem, die een dapper man genoemd wordt, alleen mijn grootvader zal die verkrijgen.»

J. fol. a, 60, r. 1: Yata praṇaṣ ca râjyañca râjan karm-
ma sukadi ca,

jyatenane wa satyam tena satyena tam braja.

S. 4087b en 4088a: yathâ prâṇâṃṣ ca.... sukhâni ca,
tyajeyam na punaḥ.... kham wraja.

J. nya tang hurip lăwan kaḍatwan, ngûniweh tikang karatun mwan wibhăwa, yayâ wênang ni nghulun matinggalerikâ, kunang ikang satya pisaningun sira tinggalerikâ, matang yan ata kasatyan (i nghulun atah atinggalerikâ) mârḡga rahadyan sanghulun umaluya ring swarggaloka: «het leven en de koninklijke waardigheid, alsmede het koninkrijk en de macht, die ben ik in staat op te geven, doch de waarheid, hoe zou ik die kunnen opgeven, want de waarheid is de weg, waardoor gij naar den hemel terugkeert.»

De woorden i nghulun atah atinggalerikâ in de O. Jav. vertaling zijn door mij tusschen haakjes gezet en niet vertaald, omdat zij eene herhaling van het vorige bevatten.

J. fol. 60, r. 1: Eṣa doṣo 'timanena purâ prâpto Yayâ-tica,

nirwandata tâtimatraṁ mârggawena mahîpate.

S. 4116:doso 'bhimânenâ.... Yayâtinâ, nirbadh-natâ 'timâtrañca Gâlawena....

J. nihan tikang hala kapanggih de mahârâja Yayâti, doṣa nirâgöng awamâna, lâwan doṣa ning mamimilan mamang-pang ring çabda ning wwang atuha, yekâ kapanggih de sang rṣi Gâlawa: «Zoo werd leed ondervonden door koning Yayâti. Zijn schuld was groote minachting en halsstarrigheid en onwil-ligheid jegens de woorden van oudere lieden, dit werd onder-vonden door den ziener Gâlawa.»

J. fol. 60, r. 3: Dharmmârthayuktâ lokesmin prawṛtti lakṣyate satâṁ,

asatâṁ wiparîtâ tu lakṣyate Bhâratarsabhâ

S. 4132:.... prawṛttir.... Bharatarṣabha.

J. prawṛttikâ sang sajjana dharmârtha juga wungkalanya, pra-siddha katon ngke ring loka, ikang durjjana ngaranya, wiparî-tanya juga kinâryya nikâ: «de handelwijze van brave lieden, daarvan is plicht en voordeel de hoofdoorzaak, zooals duidelijk blijkt in deze wereld, doch slechte lieden doen het omgekeerde daarvan.»

J. fol. a, 61, r. 1: Satam matam atikramya yo 'satâṁ warttate make,

socante wyasane tasyaḥ suhrdo na wirad ica.

S. 4147: Satâṁ.... mate, çocante.... tasya.... cirâd iwa.

J. ikang wwang tan pamisinggih sang mahâpuruṣa, kēdō sakta ring kaduṣkṛtan ing tan sajjana, yeka tan kinalarâkēn ing mitra yan katēkan duḥkabhâra: «iemand, die geen gehoor schenkt aan edele lieden, doch volhardt in zijne neiging tot slechte daden van booze lieden, om hem treuren zijne vrienden niet, wanneer hij getroffen wordt door een zwaar leed.»

J. fol. a, 61, r. 2: Kamârto lipsamânas tu dharmmam ewâditaç caret,

na hi dharmmâd amety artha tamo wâ 'pi katañcanaṁ.

S. 4158: Kâmârthau....,apaity arthaḥ kâmo... ka-
dâcana.

J. yan artha lâwan kâma kahyunakna ikang wwang panggi-
hakënya, dharmma jugânung göngënya rumahun, dumeh ya
mangkana, yayâ tan hilang ning dharmma, rumakët ikang
kâmârtha, yâwat kadamëla ning dharmma: «als iemand voor-
deel en begeerte wenscht te verwerven, moet hij zich eerst op
deugd toelaggen, want als hij zoo doet, dan zal de deugd niet
verdwijnen, en begeerte en voordeel blijven verbonden, zoolang
de deugd betracht wordt.»

J. fol. 61, r. 2: Prasamîkṣya bhâgawane waktum ahâti
Keçawah,
mam ewaṁ hi wiçeṣeṇa wibhâṣya parigarppase.

S. 4234:.... bhawân etad.... arhati Keçawa, mâm
ewa.... parigarhase.

J. mahârâja Kṛṣṇa! Kayogyan ing kadi kita këta ya, âlocita
pûrwaka juga ya, kamënâ ning yuktyâwarawaraha, yapwan hay-
wa parikëdö humaleng kadi sanghulun wawang: «koning Kṛṣṇa!
Het past iemand zooals gij, eerst na te denken, opdat gij naar
behooren vermaant, als gij er niet op staat, iemand als ik
spoedig slecht te behandelen.»

J. fol. 61, r. 4: Swadharmmam anutiṣṭanto yadi Mâ-
dhawa saṁyuge,
çâstreṇa nidḥanaṁ kâle prâpyâmaḥ swarggam ewa tat.

S. 4247:.... anupaçyanto...., astreṇa.... prâpsyâmaḥ....

J. mahârâja Kṛṣṇa! swadharmma ning kṣatriya juga gëgön
sanghulun, yapwan kapanggiha ng pati ri tikṣṇa ning astra tē-
ngah ning palagan, swargga marikâ: «koning Kṛṣṇa! alle plich-
ten van een kṣatriya zal ik betrachten; wanneer mij dan de
dood treft door de scherpte der schichten midden op het slag-
veld, dan zal de hemel (mijne belooning zijn).»

J. fol. a, 62, r. 1: Lapsyase witaçayanaṁ kâlam ema
walapsyasi,
sthira bhawa sahamârtyo wimârddho bhîwataḥ
dhrumaṁ.

S. 4260:.... witaçayanaṁ kâmam etad awâpsyasi,....
sahâmâtyo wimardo bhawitâ mahân.

J. tuhu kapanggiha ng kapëjahan ing kawîran tēkapnya,

kintu mangguha ng sukenak âmbêk kamu, taha, tulusakên tângên-angënyu sahabala, têka ring upadrawosôn ri kamu: «inderdaad zal u de heldendood ten deel vallen door hem, maar gij zult gelukkig en bevredigd zijn. Kom! Wees standvastig met uw leger, het ongeluk zal u spoedig bereiken.»

J. fol. 62, r. 1: Kasam ekan parisâdhyâ kulartha sar-
wwayâdawâh,

sambhaya sukamedan te Bhâratânakawrşṇayah.

S. 4298: Kamsam ekaṁ parityajya kulârthe, sam-
bhûya sukhamedhan Bhâratândhakawrşṇayah.

J. Nâhan tika sang durâtmaka kewalya siki n (pakam) pina-
kâmbêk kaduṣṭan, tininggalakên ya de sang Yadukula, trşṇa
ring wwang akweh tar ahat ring makêdik, mapupul pwa sira
kumabehikang Kangsa, dadi kabhukti ng inak âmbêk de nira:
«Zoo werd de booswicht, die alleen aan slechte daden dacht,
verlaten door het Yadu-geslacht, de groote menigte genegen,
zonder eerbied voor de geringen, zij vereenigden zich en over-
vielen met hun allen Kangsa, waardoor hun gemoed bevredigd
werd.»

Het woord pakam in de O.J. vertaling heeft geen zin en
moet waarschijnlijk vervallen.

J. fol. a, 63, r. 1: Waçyawahendriyâ râjam agniyat
dirgghyâm antaram,

wijitâtmâ tu mâdhawî sa râjyam abhîjayate.

S. 4332: na hy awaçyendriyo râjyam açnîyâd dîr-
gham, ca medhâwî abhipâlayet.

J. apan ikâ wwang wihang, keddô tumûtakên sângên-angënya,
tan adawa ikâ manggih wibhâwa, kunang ikang wwang yan
wënan humërêt manahnya kêta ring loka, tututnyan kinënan
tangguh, sira ta ikâ pagêh de nira kumawaçakên kaḍatwan:
«want een weerspanning mensch, die aanhoudend al zijne be-
geerten volgt, die geniet niet lang voorspoed, doch iemand, die
in staat is, zijn geest te bedwingen hier in de wereld, en gehoor
geeft, als hij vermaand wordt, die verovert vast een koninkrijk.»

J. fol. a, 63, r. 2: Warddhate'gnir iwendhaneḥ = S.
4335b ult.: iwendhanaiḥ.

J. kadyangga ning apuy tinahënan: «evenals vuur bedwongen
wordt.»

Deze O.-J. vertaling is geheel verkeerd, want in den Skr.-tekst staat: «evenals vuur aangewakkerd wordt door brandhout.» Dit is dus juist het tegenovergestelde.

J. fol. a, 63, r. 3: Na yuddhe wâkra talyaṇaṃ na dharmmâtho kutah sukam,
na warpi wijayo nitwaṃ mā yuddhe wetâ akr̥taḥ.

S. 4349: tâta kalyaṇaṃ dharmmârthau
sukham, câpi nityaṃ ceta âdhithâḥ.

J. lâwan ta weh bapa, yan papranga kita lâwan sang Pâṇḍawa, hana kari sukanta, ndyâṅg dharmmârtha tikâ puhara denta, kapana ng bhoga kabhuktya, ikang jaya parâjaya ngaranya, alib iwêh ikâ linakṣaṇaṃ, matangnyan haywâhyun ing samara: «en verder, vader, als gij strijdt met de Pâṇḍawa's, want dit is immers uw verlangen, hoe zou dit voor u deugd en voordeel ten gevolge kunnen hebben, hoe zoudt gij die genieten? Hetgeen overwinning en nederlaag heet, dat is zeer moeielijk na te gaan, streef daarom niet naar strijd!»

J. fol. 63, r. 2: Âsâdya na bhawiṣyanti patanggâ iwa pâwakam,

ayam icchan hatan sarwwân yatamano Janârddanaḥ.

S. 4384: hi tân yudhyamânân

J. kapana tan wēnangomatyana sira, byakta kadi tâmpuh ing larularu ring pañjut himpēr nira kabeh, mahârâja Kṛṣṇa yan ahyun patyana ng Korawa, tanpaçesa niyata de nira: «hoe zou hij niet in staat zijn, (hen) te dooden, zij allen zijn blijkbaar als vuurvliegen, die zich in een lamp storten. Als koning Kṛṣṇa de Kaurawa's wil dooden, zal hij er zeker geen overlaten.»

J. fol. a, 64, r. 1: Tam twaṃ prâthayase mangdo wâlaç candramasaṃ yathâ.

S. 4401a: prârthayase manda

J. kadikang rare sēḍēṅ magēḡwan apunggunḡ, mahyun malape wulan ing âkâça, mangkana ta kotsâhanyu mahyun mapranga lâwan sang Keçawa: «evenals een lichtgeloovig dom kind, dat de maan in de lucht wil grijpen, zoo is uw besluit, om te strijden met Keçawa.»

J. fol. a, 64, r. 3: Rako mam iti yat mahât manyase
mâ Suyodhana,

paribuya catubuddhe grahîtuṃ mâñ cikîrṣasi.

DI. 69.

18

S. 4419: eko 'ham.... yan mohân.... mām...., pari-
bhûya sudurbuddhe....

J. ai sang Duryyodhana, tunggatunggal aku hidëpnyu, adâ-
punggunng rasikâ harah, padiwaça sâmpê ri sanghulun, mùdha
kamu ahyun migrahâku: «o Duryyodhana! Gij meent, dat
ik geheel alleen ben, foei! hoe dom is dat toch! houd op,
mij te minachten! gij zijt dwaas, dat gij mij wilt bestrijden.»

J. fol. a, 64, r. 4: ihewâ Pânḍawâḥ sarwwe tathewan-
dhakawṛṣṇâyāḥ,
iha Rudraç cadityaçcâ waçawaçaç ca saharṣibhiḥ.

S. 4420: ihaiwa.... tathaiwândhakawṛṣṇayāḥ, ihâdityâç
ca Rudrâç ca Wasawaç ca....

J. hana sang Pânḍawa ngke mangkana, sang Yadukula tuwi
hanâtah masênâha, sang hyang dwâdaçâditya mwanng sang
hyang ekâdaça Rudra hana ta ngke, tan adoh ikang mangaran
Kṛṣṇa, ngûniweh ta sang hyang aṣṭa Basu lâwan sang saptarṣi
Waçiṣṭhâdi, yayâparô nira mangkana: «de Pânḍawa's zijn nu hier,
ook het Yadu-geslacht is ten strijde uitgerust, de 12 zonnen
en de 11 Rudra's zijn hier, niet ver is hij, die Kṛṣṇa heet,
alsmede de acht Basu's en de zeven zieners, Waçiṣṭha enz.
zij zijn dichtbij hem.»

J. fol. 64, r. 4: tataḥ sa puruṣaḥ wyaghraḥ sarjjahâra
puṇa swayam,

S. 4440a:.... puruṣawyâghraḥ sañjahâra wapuḥ swakam.

J. muwah somyarûpa mahârâja Kṛṣṇa: »koning Kṛṣṇa nam
weder eene vriendelijke gedaante aan.» In den Skr. tekst staat,
dat hij zijn lichaam samentrok.

J. fol. a, 65, r. 4: Râjâ carati ced dharmmam nrawas-
warggâya kalpyate,
sa ced adharma carati narakaya wikalpyate.

S. 4471:.... dewatwâyaiwa kalpate,.... adharmmañ....
narakâyaiwa gacchati.

J. ikâ sang mahâpuruṣa, yâwat mapagëh ing swadharma
nira, byakta kapangguh ikang swargga de nira, kunang tan
tût iri dharmma ning kṣatriya, yekâmangguh narakaloka: «een
voornaam persoon zal, als hij zijne plichten trouw vervult, ze-
ker den hemel verwerven, doch wie de plichten van een kṣa-
triya niet nakomt, die komt in de hel.»

J. fol. 65, r. 1: Brâhmaṇaḥ pracaret bhakṣaṁ kṣatriyaḥ
yariphalanaṁ,
weçyo dhanajñana kuryyât çudra tat pirawârâtaṁ.

S. 4488:.... bhaikṣyaṁ.... paripâlayet, waiçyo dha-
nârjjanaṁ.... çûdraḥ paricarec ca tân.

J. Iwir ning prawṛtti sang brâhmaṇa, manasya juga sira, makaswabhâwa manaḍaha puṇyadâna, yapwan sang prabhu, mangrakṣa bhuwana pakēna nira, kunang ikang weçyajanma, makakarmma arjjawa mās madwal awēly asawah sawârriyagiṇa nikâ, ikang çûdrajâti, yekâ pakēna pariwâra: «het werk der Brahmanen is slechts te bedelen, hun aard is, te vragen om vrome gaven. Wat den vorst betreft, zijn taak is, de aarde te beschermen, doch de Waiçya heeft tot werk, geld te verdienen, te koopen en verkoopen en rijstvelden te bewerken, dat zijn de plichten van een Ariër, een Çudra, diens taak is het, te dienen.»

In deze O.Jav. vertaling is het eigenaardig, dat kṣatriyaḥ wordt weergegeven door prabhu. De plichten van een waiçya worden hier meer omschreven dan in den Skr. tekst.

J. fol. 65, r. 5: Anandana mamâjataḥ dwimataṁ harsa-
waddhana,

na mayâ twaṁ na pitraṣi jâta twaṁ kwâ gato hy api.

S. 4498:.... mamâjâta dwiṣatâṁ harṣawarddhana,....
pitrâ ca jâtaḥ kwâbhyâgato hy asi.

J. ai Sañjaya! ko tan hana pawehmu enak ambêk, hana ko tan anaku, apan gawe harṣa ning musuh, tan aku mijilakēn ko, tan bapamu makawija ko, syapa karikâ winêgil parangko: «o Sañjaya, gij verschaft mij geen bevrediging, gij zijt mijn kind niet, want gij maakt, dat de vijand zich verheugt, ik heb u niet ter wereld gebracht, niet uw vader heeft u tot kind. Bij wien toch zult gij uw toevlucht zoeken?»

J. fol. a, 66, r. 1: Puraṁ wiyate yasmata tasmât pu-
ruṣa ucyate,

tâmam ahuḥ nârthamahâm strîwa jiwadyate yacyaḥ.

S. 4528b en 4529a:.... wiṣahate yasmân...., tam âhur wy-
arthanâmânâṁ strîwat ya iha jîwati.

J. wēnang atah rumakṣa ng pura, nâhan pasēnggaha puruṣa ring kadi ko, kunang pwa pih sinanggah puruṣawyâghra, apan hînakâya kady anakbi: «omdat hij in staat is, een stad (pura)

te beschermen, daarom moet iemand zooals gij man (*puruṣa*) genoemd worden, doch hoe wordt gij een tijger onder de mannen genoemd, omdat (gij) zoo zwak (zijt) als eene vrouw.»

Deze O.J. vertaling is zeer vrij, wat het slot betreft, want in het Skr. staat: «van diengene zegt men, dat hij zijn naam ten onrechte draagt, wie hier als eene vrouw leeft.»

J. fol. a, 66, r. 3: *Sañjaya nāmadhṛtya twaṁ na ca paçyāmi tan twayaṁ.*

S. 4545a:.... *nāmataç ca.... tat twayi.*

J. si *Sañjaya* pwa ngaranmu prasiddha pagēh, kayogyan ing mangaran *Sañjaya*, jaya ring *raṇamaṇḍala*, ndā tan ko jaya ring samara: «*Sañjaya* is uw naam, waaronder gij bekend staat; voor iemand die *Sañjaya* heet, past het te overwinnen op het slagveld, doch gij overwint niet in den strijd.»

J. fol. a, 66, r. 4: *Yuddhāya kṣatriyaḥ sṛṣṭaḥ Sañjayeha jayajayaḥ,*

jayaṁ twa wadhyamāno waḥ prāpnotindrāsalokanā.

S. 4592b en 4593a: *jayāya ca, jayan wā wā prāpnotindrasalokatām.*

J. *prayojana* ning *kṣatriyajanma*, maprangāmijileng *raṇa*, mangungsira jaya *parājaya*, yapwan *kaparājaya* mēne, tan wurung *niyata* *nirāmanggiḥ* *kendrapadān*: «het doel van een *kṣatriya* is te strijden en ten strijde te trekken, zijn toevlucht te zoeken bij zegepraal en nederlaag. Als hij nu overwonnen wordt, zal het niet falen, of hij bereikt zeker *Indra*'s verblijf.»

J. fol. 66, r. 2: *Rājyabawo niwṛtto me = S. 4603a: rājyādbhāwo*

J. mari nghulun mahyun ing *kaprabhun*: «ik heb opgehouden te streven naar de koninklijke heerschappij.»

J. fol. 66, r. 3: *Çocantam anaçowantî pratinitaḥ awa-
ndhawaḥ,*

ape te pūjitāḥ pūrwwam api teççuhrdo matāḥ.

S. 4626: *anuçocanti patītān iwa bāndhawān, api
.... te suhrdo*

J. ikang kadang *kulawandha* *lāwan mitra*, ri *samangkana* *tēlas* *pinihutangan* *inak ambēk*: «broeders, bloedverwanten en vrienden, aan hen is men gemoedsrust verschuldigd.»

J. fol. a, 67, r. 2: Sahasrâkṣamaḥ Kuntî = S. 4645b:
Sahasrâkṣasamaḥ

J. ai sang Kuntî, tan rare samanya iku anakta, sâkṣât bha-
târendra paḍa niku: «o Kuntî, uw kind is geen gewone knaap,
hij is te vergelijken met god Indra.»

J. fol. a, 68, r. 4: Kânînaç ca sahoḍhaç ca kanyâ yaç
câpi jâyate,

wodhâram pitaran tasya prâhuḥ çâstrawido janâḥ.

S. 4733: kanyâyâṁ yaç ca, pitaram

J. matangnyaan karikâ rakwa de sang wihikan ing çâstra, ri
denya tēkânak ning kanyâ, ri samangkana rarâ n sang makânak
kita, ndan sinanggih sahoḍhara kita, apan sinanggih mipil
bapanta: «daarom immers zeggen zij, die de geschriften (wet-
boeken) kennen, wat het kind van eene maagd betreft, die
wordt zoo genoemd, omdat het eene maagd is, die u tot kind
heeft, doch sahoḍha wordt gij genoemd, omdat uw vader
u aangenomen heeft, naar men meent.»

In de O.-J. vertaling leze men in plaats van sahoḍhara:
sahoḍha.

J. fol. 68, r. 1: Pânḍuḥ putro'si dharmmataḥ = S.
4734a: (So'si Karṇa tathâ jâtaḥ) Pânḍoḥ

J. ndan pinakânakta kita de mahârâja Pânḍu, makahetu ng
dharmaçâstropadeça: «doch koning Pânḍu heeft u tot zoon
krachtens de leer der wetboeken.»

J. fol. a, 69, r. 2: Kanyâ garbham samâdhatta bhâs-
karân mâñ Janârddhanaḥ,
adityâwacana cewaḥ jâtu sa tuwyaśāñjayât.

S. 4757: mām Janârddana, âdityawacanâc caiwa
jâtām mām sâ wyasarjjayat.

J. singgih mâtâ bhaṭârî Kuntî mētēngakēn nghulun, tinadāh
ira sake bhaṭâra Sûryya, bhedanya tinimpalakēn tēkap nira,
makahetu pakon sang hyang Âditya: «wel is waar ging mijne
moeder, Vrouwe Kuntî, van mij zwanger, bevrucht door den
Zonnegod, doch (ik werd) door haar verstooten ten gevolge
van het bevel van den Zonnegod.»

J. fol. 69, r. 3: Na pr̥thiwyâ sakâlayaḥ na hiraṇyasya
râçibhiḥ,
harṣât bhayat wâ Kowindaḥ nahṛtangkaḥ tumutsaham.

S. 4766:.... sakalayâ.... suvarṇasya....., bhayâd

Gowinda mithyâ kartum tad utsahe.

J. mon paripūrṇa tikang kaḍatwan, paweha sang Pāṇḍawa, yadyapin mahābhāra paweha rahadyan sanghulun mās maṇik, tathāpi tar wēnang nghulun gumawayakna mithya pratijñā ri mahārāja Kurupati, tan hana harṣa ni nghulun riko sapangu-gung rahadyan sanghulun de ning takut: «zelfs al werd het geheele rijk gegeven door de Pāṇḍawa's, hoeveel goud en juweelen ook aan mij geschonken worden, toch mag ik mijne belofte aan koning Duryodhana niet verbreken, ik heb daar geen begeerte naar, hoezeer gij mij daartoe door vrees aanzet.»

J. fol. a, 70, r. 2: Asya yajñasya wettâ twaṁ bhawî-
ṣyati Janārddhanah,

adwaryyutwañ ca te Kṛṣṇah kuton asmin bhawiṣyati.

S. 4784:.... bhawiṣyasi Janārddhana, ādhwaryyawañ

Kṛṣṇa kratâw

J. katona yajña mahārāja Duryyodhana de parameṣwara, rahadyan sanghulun upakalpa ng harēpa jwalita yajñakāryya: «men zal zien, hoe koning Duryyodhana geofferd zal worden door u, vorst, gij zult vóór het vlammeende offervuur staan.»

J. fol. 70, r. 2: Yadâ drakṣyasa mām Kṛṣṇa sahetan
Sawyasâcinâ,

punaç citis tuda tasya yajñasyâsya bhawiṣyati.

S. 4801: drakṣyasi nihataṁ, tadâ cāsya
yajñasyâtha

J. tuminghala ta rahadyan sanghulun ri kapējah i nghulun de ning Arjjuna, ngkâ ri madhya ning raṇa, muwah mahoma ng Dhanañjaya, apan gawaya cittasangskâra ni nghulun: «gij zult zien, hoe ik gedood word door Arjuna, daar midden op het slagveld; Dhanañjaya zal wederom offeren, omdat hij de ceremonie van den brandstapel aan mij zal voltrekken.

In de O.-Jav. vertaling leze men citasangskâra in plaats van cittasangskâra.

J. fol. 70, r. 4: Çâstreṇa nidhanam gacchet samagram
kṣatramandalam,

Kurukṣetre puṇyakâme trelokyasyapi Keçawaḥ.

S. 4808: Çâstreṇa.... samṛddham, puṇyatame
trailokyasyâpi Keçawa.

J. samûha ning ratu ta pwa hêlêm, ring têngal Kuruksetra, hilang niyama ning trelokyamaṇḍala: «door de samenkomst van vorsten later, op het veld Kuruksetra, zal de vaste orde der drie werelden verdwijnen.»

Deze verkeerde O.-Jav. vertaling is te verklaren door de verwarring van *çastra* en *çâstra* in den Skr.-tekst, waar eenvoudig staat: door de wapenen zal het geheele Kṣatriya-geslacht ten onder gaan, op het Kuru-veld, dat het heiligste is van de drie werelden, o Keçawa.

J. fol. 71, r. 1: Swapnâ hi bahawo ghorâḥ dṛçyante
Madhusudanaḥ,
nimittâni ca ghorâṇaṁ tathotpâtâḥ sudaruṇaḥ.

S. 4838: ghorâ Madhusûdana, ... ghorâṇi
sudâruṇâḥ.

J. makweh ikang ipyan mahala, cihna ning açubhanimitta tēlas katon, wastwâpûrwwa ikang mahotpâta: «talrijk zijn de booze droomen, teekenen van slechte voorbeduiding zijn gezien, ongehoorde dingen, die groote rampen voorspellen.»

J. fol. 71, r. 4: Sahasrapâdam prâsâdam swapnânte ku
Yudhiṣṭhira,
adhirohan taya dṛṣṭaḥ saha bhrâṭṛir acyute.

S. 4862: sma Yudhiṣṭhiraḥ, mayâ bhrâ-
ṭṛbhir acyuta.

J. kunang sang Yudhiṣṭhira tinon i nghulun manek ring prâsâda makanganak sewu sira ring pangipyan, saha wwang sânak nira kabeh: «Yudhiṣṭhira echter heb ik in mijn droom gezien, hoe hij een toren met duizend treden besteeg, met al zijne broeders.»

J. fol. 72, r. 4: Patya doṣan drawi yaddhi tathâ 'yud-
dhe parâbhawaṁ,
adhanasya mṛtaṁ çreyaḥ na hi jñatikṣaye jayaḥ.

S. 4897: paçye doṣaṁ dhruwaṁ yuddhe...., çreyo
....jñâtikṣayo....

J. tonanta hala ning yuddhakâryya ginawe, niyatâgawe kâlaha, ya ikâ ngganya katon de kakanta mahârâja Dhṛtarâṣṭra, matangnyan inak pējah ing daridra hīnājana, sangka ring raṇa yan pakaphala ng wandhawakṣaya: «zie de slechtheid van het oorlogvoeren, dat veroorzaakt stellig, dat men overwonnen

wordt, dat wordt gezien door uwen ouderen broeder koning Dhṛtarāṣṭra, want het is beter, dat men als een arm man van geringe geboorte sterft, dan te overwinnen op het slagveld, wanneer dit ten gevolge heeft, dat het geslacht te gronde gaat.»

J. fol. a, 73, r. 3: Kopito bhagawān yatra Durwāsā me waran dado,
ahonan dewasangyuktaṁ wāsatyah pitṛweçmani.

S. 4903b en 4904a: Toṣito.... waraṁ dadau, āhwānaṁ mantrasaṁyuktaṁ wasantyāḥ....

J. ngūni harah kāla ni nghulun rarā, kawuyungan nghulun de bhagawān Durwāsā, kunang de ni kabhaktin i nghulun, dadi sirāweh anugraha wēkasan, wēnang pangārādhana dewatā lwir ning dhūpamantra paweh nira, yadyapin tamolaha ri dalēm gr̥ha magaway ārādhana: «vroeger toen ik nog maagd was, werd heer Durwāsā vertoornd op mij, doch door mijne aanhankelijkheid geschiedde het, dat hij mij ten slotte een gunstbewijs schonk, waardoor ik in staat was, de goden tot mij te roepen door een wierookformulier, dat hij mij gaf, zelfs terwijl ik vertoefde in huis, (kon ik) die aanroeping doen.»

J. fol. 73, r. 2: Yo ço kânînagarbho me putrawat pariwarttitah,

tasmat na kuryya wacanaṁ patyaṁ pitṛhitan tathā.

S. 4909b en 4910a: Yo 'sau.... parirakṣitah, kasmān na kuryyād.... pathyaṁ bhrātṛhitaṁ....

J. ikā sang Karṇa prasiddhānak ni nghulun kāla ning rarā kēta rasikā, nda nyayānak ni nghulun sakurēn hiḍḍep ni nghulun an huwus matuha, ring kapana tikā pisinggiha sojar i nghulun apan hitāwasāna magawaya suka ri sang matuha: «deze Karṇa is ongetwijfeld mijn zoon, (ontvangen) toen ik nog maagd was, en mijn zoon behoort mijn gevoelen te deelen, nadat hij volwassen geworden is. Hoe zou hij mijne woorden (niet) gehoorzamen, want zij zijn nuttig van uitwerking en zullen zijnen ouders vreugde verschaffen.»

Het woord voor «niet» ontbreekt in de O.-J. vertaling.

J. fol. a, 74, r. 1: Wruhi kiṁ kārāwāni te = S. 4917b ult.: brūhi kiṁ karawāni te.

J. mājara ta rahadyan sanghulun, patik mahādewi suddhyā ya sumiddhākna ya: «deel het mede, ik zal trachten, het tot stand te brengen.» In het Skr. staat: spreek, wat kan ik voor u doen?

J. fol. a, 74, r. 1: Konteyas twa na Râdeyah na ca wâdirataḥ pitāḥ,

nâsmi sûtakule jâtaḥ Karṇṇa tad widi me wasâ.

S. 4918: Kaunteyas twam na Râdheyo na tawâdhira-thaḥ pitâ, nâsi.... Karṇṇaitad widdhi me wacaḥ.

J. kita pih bapa, anak ning Kuntî tika laki, tan anak sang Râdha, tan bapanta sang adhiratha, apan nghulun anaku tan wêkawêka ning sûta kawwanganta, kaniçcayâkên saçabdangku: «gij mijn waarde, zijt de zoon van Kuntî, niet de zoon van Râdha, uw vader is geen wagenmenner, want ik mijn kind, stam niet af van een wagenmenner, vertrouw op al mijne woorden.»

J. fol. a, 74, r. 2: Kaninas twa mayâ jâtaḥ pûrwawajaḥ kukṣiṇâ dhṛtaḥ,

Kuntirâjasya bhawane Pârthas twam asi putraka.

S. 4919: Kânînas twam...., jâtas....

J. kita anaku, anak ni nghulun ngûni rarâ kita, prasiddha tuha rumuhun winêtêngakên, kawijilanta ryy umah ni bapa ni nghulun mahârâja Kuntibhoja, sangksepanya, wênanng sinang-gah Pârtha kitânaku, apan anak ni nghulun kita tuhu-tuhu: «gij mijn kind, zijt de zoon van mij, vroeger toen ik nog maagd was, gij zijt klaarblijkelijk de oudste, omdat gij het eerst ontvangen zijt, gij zijt geboren in het huis van mijn vader Kuntibhoja, kortom, gij zijt gerechtigd, om Pârtha genoemd te worden, omdat gij inderdaad mijn zoon zijt.»

Uit de O.J. vertaling blijkt, dat de Skr. tekst, dien de vertaler voor oogen had, inderdaad Pârthas had, waar de Calcutta-editie jâtas heeft. In de editie staat Pârthas eerst in vers 4928b. Eigenaardig is het, dat Kuntî's vader hier reeds Kuntibhoja heet, evenals in de Nieuwjavaansche lakon's. Dit bhoja schijnt eene verbastering van râjâ te zijn.

J. fol. a, 74, r. 3: yo 'yan dewo Wirocanaḥ = S. 4920a ult.

J. sang hyang Âditya prasiddha mangdadyakên kita: «de Zonnegod heeft u voorzeker verwekt.»

J. fol. a, 74, r. 3: Kuṇḍalâ baddhakawacaḥ dewagabha çriyâwṛtaḥ.

S. 4921a: kuṇḍalî baddhakawaco dewagarbhaḥ....

J. makuṇḍalakawaca, kinasut ta kita de ni tejomaṇḍala: «met ringen en gepantserd, gij waart gehuld in een lichtkring.»

J. fol. a, 74, r. 4: Jâtas twam asi durdarṣaḥ = S. 4921b
....durdharṣo.

J. matangnyan agōṅṅ prabhâwanta mangke n atuha: «daarom
zijt gij nu zeer machtig, nu gij volwassen zijt.»

J. fol. 74, r. 2: çalyam âha Pṛthâ wâkyam Karṇṇa mâ-
tṛwacaḥ çṛṇuḥ,
çrewyas te syân narâwyâghraḥ sarwwam awaratas
tataḥ.

S. 4930: Satyam.... kuru, çreyas.... narawyâghra....
âcaratas tathâ.

J. ahânaku sang Karṇṇa! tuhu singgih iku çabdenujarakên
dewi Kuntî, haywa tatan pisinggih ikâ yatanyan çâçwatâmang-
gihenak kita: «O mijn zoon Karṇṇa! Inderdaad waar zijn deze
woorden, die Kuntî tot u zegt, wees er niet ongehoorzaam
aan, opdat het u voortdurend wel moge gaan.»

J. fol. a, 75, r. 2: Mayâ plawena sanggrame tatiṣâtir
apatyayam,

tyajayen tân ahan kataṁ apare kâyajayaç ca.

S. 4942:.... sanggrâmaṁ titiṣanti duratyayam, apâre
pârakâmâ ye tyajeyam tân aham katham.

J. sang Korawa mahyun mēntasana ng samara kâṅgkēn tasik
tanpatēpi, yapwan durggama, tatan hana hinarēp-harēp waneh,
mârgga ning wēṅangāmēntasa bheda sangka ri nghulun kâṅgkēn
banawa, atinggala kētikâ patik haji ri sang ahyun mēntasa,
alib mara hala nikâ: «de Kaurawa's wenschen het slagveld over
te steken, dat te beschouwen is als een zee zonder oever; als er
echter moeilijkheden zijn, is er niemand anders, op wien zij ver-
trouwen, om te kunnen oversteken, behalve ik, die te beschou-
wen ben als een schip; als ik nu hen verliet, die wenschen
over te steken, zou dit toch wel zeer slecht zijn.»

J. fol. 75, r. 1: Kṛṣṇena sâhitak to ca nasyate ca Dha-
nañjayât,

ko 'dya bhidyan na mām widyât Pârthânām samiting
gataṁ.

S. 4937:.... sahitât ko wai na wyatheta....,bhi-
taṁ.... samitiṁ....

J. hana ta wwang tan arēs matakuta, yan tona Dhanañjayādulur
Kṛṣṇa tēngah ning raṇa, ri samangkananya tuwi, ndya ng wwang

ta niçcaya pih ri tan takut ikang Karṇṇa harēpakna ng Pāṇḍawa sakulagotra: «Is er iemand, die niet vervaard en bevreesd is, als hij Dhanañjaya vergezeld door Kṛṣṇa midden op het slagveld ziet? Als dit zoo is, hoe zou iemand dan zeker zijn, dat Karṇṇa niet bevreesd is, de Pāṇḍawa's met hunne familie tegemoet te treden?»

Hier valt eene kleine verandering in de volgorde van de verzen van den Sanskr̥ttekst, vergeleken met die in de Calcutta-editie waar te nemen, daar op vers 4942 vers 4937 volgt.

J. fol. a, 76, r. 3: Duryodhana niwodenam kulārthe
yan rawimi te,
tac cutwā Kuruṣādulā swakulasya hitam kuru.

S. 4972:.... nibodhedam.... yad brawimi....,chrut-
wā rājaçārdūla....

J. ai sang Duryodhana! Haywa kamu wihang pituhūjarku, apan kahaywakna ning kula donanya, rēngwakēn i sawuwus damēlakēn suka ning sakulagotra: «o Duryodhana! Aarzel niet te gehoorzamen aan mijne woorden, want zij hebben het welzijn van de familie ten doel. Luister naar al (mijne) woorden en behartig het geluk van (uwe) familie.»

J. fol. a, 77, r. 2: Andhaḥ karaṇahinehi nāwe rājā pitā
twacca,
rājā suya pāṇḍawawat mahātmā lokawiçrutah.

S. 4996b en 4997a:.... hīnatwān naiwa.... tawa.... tu
Pāṇḍur abhawan....

J. kunang apan mijil wuta sang bapanyu, wikālendriya ngaran ikā, nāhan matangnyan tan rinatwakēn, sang Pāṇḍu ta ratu wēkasan, sulakṣaṇa hana ring loka: «Doch omdat uw vader blind geboren werd, dat heet met gebrekkige zintuigen, dat was de reden, dat hij niet tot vorst verheven werd. Pāṇḍu werd ten slotte koning, goed bekend in de wereld.» Onmiddelijk daarop volgt:

Sa rājā tasya we putra pitur dhayadyaharina = S.
4997b:.... te putrāḥ.... dāyādyahāriṇaḥ.

J. sang Pāṇḍu prasiddha ratu, hana pwānak nira rasika Pāṇḍawa, ring kapana tika tan dadya panglilirana kaḍatwan: «Pāṇḍu was ongetwijfeld vorst, zijne zonen nu zijn de Pāṇḍawa's. Hoe zouden zij het rijk niet erven?»

J. fol. a, 78, r. 2: Ko 'yañ Duryyodhana namañ kule
'smin kulawasanañ,
yasya lobhâbhibhûtasya matim sarwân uwattate.

S. 5021b en 5022a: nâma kulapâmsanañ, tasya
samanuwarttase.

J. syapa ta ngaran Duryyodhana karih, wënan ang rakṣa
wangṣasantana, bheda sangkeng rumakṣâkna kula purih nikâ,
apan lobhiṣṭha hatinya, harah tinûtakën sakâmbëknya de
rahadyan sanghulun: «Wie is hij toch, die Duryyodhana heet?
Hij is in staat, zijn geslacht te beschermen, doch in plaats van
te streven naar het beschermen van zijn geslacht, omdat zijn
hart zeer begeerig is, volgt gij helaas al zijne begeerten.»

J. fol. a, 79, r. 1: Somañ prajâpati pûrwañ Kurûṇâñ
wangṣawandhanañ,
semât babhûwa paṣṭo we Yayâtir Nahuṣâtmajañ.

S. 5042: prajâpatiñ wañṣawarddhanâñ, so-
mâd ṣaṣṭho'yañ

J. ngûni tambay ning ratu, sang hyang Soma sirâdi ma-
ng rakṣa prajā, sira ikânṣṭi Kuruwangṣa, yadyapi katêka mangke,
kaping nēm ri sâna(k) nira mahârāja Yayâti ngaran ira, anak
mahârāja Nahuṣa: «vroeger was de eerste der vorsten de
Maangod, hij beschermde het eerst zijne onderdanen, hij schiep
het Kurugeslacht, dat tot nu toe bestaat. De zesde van zijne
nakomelingen heette koning Yayâti, de zoon van koning
Nahuṣa.»

J. fol. a, 79, r. 2: Tasya putrâ babhûwasya bañca
râjarṣisaptamañ.

S. 5043a: babhûwur hi pañca râjarṣitattamâñ.

J. mahârāja Yayâti sira mânak limang siki, pinakawiṣṣa ning
râjarṣi: «koning Yayâti kreeg vijf kinderen, die voortreffelijke
koninklijke zieners waren.»

J. fol. 79, r. 1: Tathewa sarwadharmmajñañ pitu
mahâ pitâmahâñ,

Pratipañ pṛthiwitalañ triṣu lokeṣu waṣrutah.

S. 5053: Tathaiwa pitur mama, pṛthiwî-
pâlas wiṣrutah.

J. sira sang yuyutku sakeng sira bapa rakwa, mahârāja Pratipa
ngaran ira, dharmakâri rakwa sira, sobhâgya ring tribhûwana:

«de overgrootvader van mijn vader, koning Pratîpa genaamd, was deugdzaam, zegt men, en beroemd in de drie werelden.»

Het woord yuyut in de O.-J. vertaling is de vertaling van Skr. pitāmaha.

J. fol. a, 80, r. 3: Yudhiṣṭhira rājaputraḥ mahātmā
rājamahati nyāyāgataṁ rājyam idam bhunakti-
nūjah sadā.

S. 5072a: rājaputro idaṁ ca tasya. Het woord rājamahati en de laatste woorden bhunaktinūjah sadā ontbreken in de Calcutta-editie.

J. ikā sang Yudhiṣṭhira yukti mukhya ikang kaḍatwan, saha lāwan wwang sânak rasikâ, apan sarika sâksât rājaputra, tuwi paripûrṇa lakṣaṇa: «deze Yudhiṣṭhira behoort de koninklijke waardigheid te verkrijgen, met zijne broeders, want zij zijn als koningszonen en met volmaakte geluksteeken.»

J. fol. a, 80, r. 4: Çâstren swito bandhujanasya sâdhuḥ,
priyaḥ prajānām sukr̥donakampi jitendriyaḥ sâdhu-
janasya bharttâ, kṣamâ titikṣâ dama ârjawañca.

S. 5073a ult. tot 5074a: Çâstre sthito, suhr̥dānu-
kampî

J. wihikan mangaji, sâdhu ring kulawargga, kinahyunan ing rât kabeh, masih ta ring priyamitra, wënanng ta umalahakën indriya, rakṣaka ri sang sajjana, maharddhika upaçama, tan göng krodha: «geleerd te zijn, goed jegens zijne bloedverwanten, bemind door iedereen, zijnen geliefden vrienden genegen, in staat om zijne zintuigen te bedwingen, de goede menschen beschermende, edel van aard en tot gemoedsrust gekomen zijnde, niet hevig in zijne begeerten.»

De O.-J. vertaling van het Bhagawadyânaparwa loopt tot fol. a, 81, r. 3 en bevat 49 palmbladen tegen 2516 verzen in den Sanskr̥t-tekst.

SAINYANIRVÂṆAPARWA.

J. fol. 81, r. 4: Waddhârwa yaḥ samûtparṇaḥ Sikaṇḍi
Drupadâtmajaḥ,
sadanti siddhâ rājendraḥ ṛṣayaḥ ca samāgatâḥ.

S. 5126: Wadhârthaṁ samutpannaḥ Çikhaṇḍî,
wadanti rājendra

¹ Vgl. over den inhoud van dit parwa Holtzmann, o. c. p. 111—115.

J. sang âryya Çikandî pinakânak mahârâja Drupada, matyana bhagawân Bhîṣma rakwa don ira mijil, pâjarajar sira sang siddha maharṣi sira kabeh: «de edele Çikhaṇḍî, de zoon van koning Drupada, is geboren met het doel, om heer Bhîṣma te dooden, zoo zeggen de zieners en groote wijzen allen».

J. fol. a, 82, r. 2: Kṛtâsto kyaḥ kṛtâsto wâ wṛddho wâ yadi wâ yawa.

S. 5131b: kṛtâstro 'py akṛtâstro.... yuwâ.

J. mon wihikana ring astra, mon tan wihikan, mon atuha, mon rare tuwi: «of hij bedreven is in de wapens, of niet bedreven, of hij oud is, of zelfs een knaap.»

J. fol. a, 82, r. 3: ema no wijayo mulaṁ = S. 5132a: eṣa no wijaye mûlaṁ.

J. sabarinyan mârḡga ning kawijayanta pwa ya: «mits hij slechts de weg (aanleiding) is van onze overwinning.»

J. fol. a, 82, r. 4: Nâ Darttarâṣṭra çakṣyanti sthâtu dṛṣṭa Dhanañjaya,

Bhîmasenañca sakrudam yamo bhâpi Yamopamo.

S. 5142b en 5143a: Na Dhârtarâṣṭrâḥ.... sthâtuṁ dṛṣṭwâ Dhanañjayaṁ,.... saṁkruddhaṁ yamau câpi Yamopamau.

J. ikang Korawakula kabeh tan wënanḡ niyamanyânghera têngah ning palagan, sabarinyân tona sang âryya Dhanañjaya humarëp, astam sang âryya Wṛkodara, yady api sang Nakula Sahadewa tuwi: «het geheele Kuru-geslacht is niet in staat, zich te bedwingen of stand te houden midden op het slagveld, als het den edelen Dhanañjaya voor zich ziet, laat staan den edelen Wṛkodara, of ook zelfs Nakula en Sahadewa.»

De O.Jav. vertaler heeft wel begrepen, dat onder de yamau (tweelingen) Nakula en Sahadewa te verstaan zijn, doch Yamopamau (op Yama gelijkende) laat hij onvertaald.

J. fol. a, 83, r. 2: Tâsmin heto deçe sagḡaḥ prabhûta-yawasenwaneḥ,

niweçayâm âsa tadâ sena râjâ Yudhiṣṭhiraḥ.

S. 5170: Tato deçe same snigdhe prabhûtayawasen-dhane,.... senâṁ....

J. ri pradeça nikang Kurukṣetra hana ta lëmah maratâhayu, makweh taḡahnya saha gangan kayunya, ngkâ tikang watëk

Pāṇḍawa n dinunungakēn tēkap mahārāja Yudhiṣṭhira: in het gebied van Kurukṣetra was een vlak schoon stuk grond, met veel voedsel en groenten en boomen, daarheen werden de Pāṇḍawa's gevoerd door koning Yudhiṣṭhira.»

J. fol. 83, r. 3: Akṛtenawa kâryyeṇa gataḥ Pārthān
adhokṣajāḥ,

sa henyān ahumariṣṭo druwaṁ dakṣaty asangṇayaḥ.

S. 5196: Akṛtenaiwa....,enān manyunā wiṣṭo dhru-
waṁ dhakṣyaty asaṁṇayaṁ.

J. rēngwaknâtaḥ rahadyān sanghulun katiga, ikang Kṛṣṇa
kētā ya, prasiddha tan siddhakâryya ta ngaran ikâ mangke,
mantuk tika mare sang Pāṇḍawa majar-ajar, byakta ta ya kro-
dhānggēsēngane ri kita: «luistert gij drieën! Van Kṛṣṇa kan men
nu met recht zeggen, dat hij niet geslaagd is in zijn taak, hij is
teruggekeerd naar de Pāṇḍawa's, om te berichten, zeker zal
hij in zijn toorn u verbranden.»

J. fol. a, 84, r. 1: Āsannajalakāṣṭhāni çataso 'tha sa-
hasraça,

acedyaharamârggani randocayayûtani ca.

S. 5202:.... sahasraçaḥ, acchedyâhâramârgâṇi ban-
dhocchrayacitâni ca.

J. subhikṣa ta ya ring wwai lâwan kayu, tan pēgata hawana ning
taḍaḥ tēkeriya: «waar overvloed is van water en hout, waar-
heen de toevoer van voedsel niet afgesneden kan worden.»

J. fol. 84, r. 4: Na wa Bhîsmasya durmmeda tṛṇota
Widurasya ca,

mama wâ bhapitaṁ kiñcit sarwwem ewâtiwarttate.

S. 5223: Na ca.... durmedhâḥ çṛṇoti.... wâ,.... bhâ-
ṣitaṁ.... sarwwam....

J. iking Duryyodhana ngaranya, nora kēta pinituhunikâ, tan
bhagawân Bhîṣma, tan âryya Widura, astam tojar ni nghulun,
pisaningû ikâ humiḍēpa ya, apan durmedha pinakaswabhâwanya:
«deze Duryyodhana geeft geen gehoor aan heer Bhîṣma,
of aan den edelen Widura, laat staan aan mijne woorden.
Hoe zou hij die ter harte nemen, want hij is van nature on-
vatbaar voor overreding.»

J. fol. 85, r. 3: Rathasyasyan daça gajaḥ gajasya daça wājinah,
naraḥ daça haheç casan padarākṣa samantataḥ.

S. 5264: Rathasyâsan gajā, narâ haya-
syâsan pâdarakṣâḥ

J. ikang rathâsiki dinulur de ning liman sapuluh, ikang gajah sapuluh ikang sasiki-sasiki dinulur de ning kuda sapuluh, ikang kuda sasiki dinulur de ning padâti sapuluh, pinakapâdarakṣa kanan kerî: «een wagen was vergezeld door tien olifanten, ieder van die tien olifanten was vergezeld door tien paarden, ieder paard was vergezeld door tien voetknechten, die het links en rechts te voet bewaakten.»

J. fol. 85, r. 4: Rathasya gajaḥ pañcâçat nâgasya çata wājinah,
hayasya puruṣâḥ sapta bhinnâsaddhânakarinaḥ.

S. 5265: nâgâḥ pañcâçan nâgasyâsan çataṁ hayâḥ,
.... bhinnasandhânakâriṇaḥ.

J. hana ratha tunggal dinulur de ning liman limang puluh, ikang liman sasiki dinulur de ning kuda sâtus, ikang kuda sâtus sasikinya dinulur de ning pâdâti pitung siki, apa pakëna nikâ, ya ta pinakapanëpung yan huwus pëgat de ning musuh: «een wagen was vergezeld door vijftig olifanten, een olifant was vergezeld door honderd paarden, ieder van die honderd paarden was vergezeld door zeven voetknechten. Waartoe dienden die? Zij dienden om te binden, wanneer er een afgesneden was door den vijand.»

J. fol. a, 86, r. 1: Senâpañcâçatanyahuḥ rathaḥ tawâta kahetu,
daçasenaçca prathanah pṛtanâ daçawâhinî.

S. 5266: Senâpañcâçataṁ nâgâ rathâs tâwanta ewa ca, daçasenâ ca pṛtanâ

J. ikang ratha limang atus ndan kadi kramanya ngûni dinulur de ning liman sapuluh ring sasiki, yeka sinangguh sasenâ ngaranya, ikang sapuluh senâ, ya sapṛtanâ ngaranya, ikang sapuluh pṛtanâ, ya ta sawâhinî ngaranya: «de 500 wagens, zooals vroeger de regeling was, werden ieder vergezeld door tien olifanten, dat werd eene senâ genoemd, tien senâ's heette eene pṛtanâ en tien pṛtanâ's eene wâhinî.»

J. fol. a, 86, r. 2: Wâhiṇi pṛthanâ senaḥ wajini da-
çataḥ camûḥ,
akṣohiṇi wa paryaya niruktâ ta wurutini.

S. 5267: Senâ ca wâhinî caiwa pṛtanâ dhvajinî,
akṣauhiṇi tu paryâyair ca warûthinî.

J. ikang sawâhinî mwan sapṛtanâ lawan sasenâ ya ikâ
sinanggah sadhwajinî, ikang sapuluh dhvajinî, yekâ sacamûḥ
ngaranya, ikang sapuluh camûḥ ya sâksohiṇi ngaranya, sawa-
rûthinî ngaranya waneh: «eene wâhinî en eene pṛtanâ en eene
senâ, dat wordt eene dhvajinî genoemd, tien dhvajinî's,
dat heet een camûḥ, tien camûḥ's, dat heet eene akṣauhiṇi
of ook wel eene warûthinî.»

J. fol. a, 86, r. 4: Narâṇâm pañcasadeçam patinâma
widhiyate,
senamukañca tipras tu gulma ity abhisajñikah.

Daça gulmo gaṇaḥ casit gaṇas tw ayutaço bhawet,
Duryyodhanasya pehahuh yotsyahanah prahâriṇah.

S. 5270 en 5271:.... pañcapañcâçad eṣâ pattir...., se-
nâ mukhañca tisras tâ.... abhiçabditam, trayo gul-
mâ gaṇas tw âsit...., senâsu yotsyamânâḥ....

J. hana pâdâti limang puluh, yekâ sapatti ngaranya, kunang
ikang sasenâ pinintigâkên, yekâ sagulma ngaranya. Ikang sa-
puluh gulma, ya sagaṇa ngaranya, ikang sâyuta gaṇa, yatika
pinakawadwâ sang Duryyodhana, mahâçakti paprang ikâ kabeh:
«vijftig voetknechten, dat heet een patti, doch eene senâ
driemaal genomen, dat heet een gulma. Tien gulma's,
dat heet een gaṇa, en 10.000 gaṇa's, zoo sterk was het leger
van Duryyodhana, allen machtig in den strijd.»

J. fol. a, 87, r. 2: Raçmiwacaçam idityah wirudhâm iwa
candramâḥ,

Kuwerâ iwa râkṣaṇam mâruta iwa pâwakah.

S. 5289: raçmiwatâm iwâdityo...., yakṣaṇâm de-
wânâm iwa wâsawah.

J. ring sarwateja kabeh sang hyang Âditya sira lwih, ri
sakweh ning kayw aruhur sang hyang wulan pinakaçaraṇa nikâ,
yapwan yakṣa kabeh, sang hyang Waiçrawaṇa mrêmâṇerika, i
sakweh ning watêk hyang sang hyang Pâwaka pinakâdikâra
ngkâna: «onder alle (hemel)lichten is de Zonnegod de voor-

naamste, alle hooge boomen zoeken hunne toevlucht bij den Maangod, wat echter de Yakṣa's betreft, hun aanvoerder is Kuwera, van alle goden is de Vuurgod de voornaamste.»

Uit de O.J. vertaling blijkt, dat het laatste woord van het Skr.-vers inderdaad pāwakah was en niet Wāsawah, zooals de Calcutta-editie heeft. In plaats van mr̥māṇerikā leze men: pramāṇerika.

J. fol. 87, r. 3: Karṇṇo wā yudhyatām pūrwwam aham
wā pr̥thiwīpate,
sparddhate hi sadrātyatham sūtaputro mayā raṇe.
S. 5301:.... sadā 'tyartham....

J. ikang Karṇṇa pwa kon mapranga rumuhun, kasulākujuk-
sarāku rumuhuna, tan parēnga lāwan ikang Karṇṇa, apak sadā
pahingan yāwat ring raṇacarita, kumwa wuwus nikang sūta-
putra: «gelast Karṇṇa het eerst te strijden, of laat ik in het
tegengestelde geval(?) voorgaan, laat ik niet tegelijk strijden met
Karṇṇa, want ik ben altijd onbegrensd in het oorlogvoeren.
Zoo sprak de zoon van den wagenmenner.»

Voor kasulākujukṣara in de O.-J. vertaling leze men mis-
chien: kasulaya pakṣa, beantwoordende aan Skr. wā (of).
Hier is de tekst zeer corrupt. Onmiddellijk daarop volgt:

Aham jīwati Ganggaye yota rajanman katañjana,
athe Bhīṣme ca yotsyāmi saha Gaṇḍiwadanwanā.

S. 5302: Nāham.... Gānggeye rājan yotsye kathañ-
cana, hate.... tu.... Gaṇḍīwadhanwanā.

J. pisaningū kētāku mapranga, yan hana hurip nikung Bhīṣma?
Kunang yan huwus pējah ikang Bhīṣma, irikāku n lēkasāprang
lāwan ikang Dhanañjaya: «Hoe zou ik strijden, wanneer Bhīṣma
hier nog leeft? Doch als Bhīṣma gesneuveld is, dan zal ik ten
strijde trekken tegen Dhanañjaya.»

J. fol. a, 89, r. 3: Ubho ṣiṣyo hi me wiro gaddhāyud-
dhawīṣarado,
tulyasneho hyahā Bhīme tatā Dūyodane nrape.

S. 5346b en 5347a: Ubhau ṣiṣyau.... wīrau gadāyud-
dhawīṣaradau,.... 'smy ato.... tathā Duryyodhane
nr̥pe.

J. rasiki sang rwang siki āryya Wṛkodara mwang sang Dur-
yyodhana, kapwa ṣiṣya ni nghulun ikā ri gadāyuddha, kapwa
kasih ni nghulun, tan hana kapakṣapāta salah sasiki: «deze

beiden, de edele Wṛkodara en Duryyodhana, zijn beiden leerlingen van mij in den strijd met knotsen, beiden heb ik even lief, ik ben niet partijdig jegens een van hen beiden.»

J. fol. 89, r. 2: Sahâyo 'smi sthito yuddhe yadi bhîto
'si Pâṇḍawa.

S. 5370*b*: sahâye 'smin....

J. sang âryya Dhanañjaya, yan hana takuta ring raṇa, nghulun hana sahâyanta: «edele Dhanañjaya, als gij bevreesd zijt in den strijd, zal ik uw helper zijn.»

J. fol. 90, r. 3: Ya âtmano duçcabhitat âçubha prâpnuyât narah,
enasânasa deçan wâ kâlâm wâ gakgaṃtu mâtât.

S. 5399*b* en 5400*a*:.... duçcaritât âçubham prâpnuyân...,
na sa kâlâm na wâ daiwam waktum etad ihârhati.

J. ikang wwang mamangguh hala, makanimitta hala nikang karmma ginawe ni çarîranya ngûni, ikâ ta wwang mangkana, pisaningû tikang dewatâsiheriya, mwang mangguha ng pâpa, makahetu göng nikang karmmahala ginawe: «iemand, die leed ondervindt ten gevolge van slechte daden, die zijn lichaam vroeger verricht heeft, hoe zouden de goden zulk een man lief hebben, en hij zal rampen ondervinden ten gevolge van de massa van de verrichtte slechte daden.»

In den Skr. tekst staat, dat men de gevolgen van eigen slechte daden niet moet toeschrijven aan den tijd of het noodlot.

J. fol. a, 91, r. 1: Na hy ema kataḥ puruṣaḥ karmma-
ṇoḥ çubhapâpayoḥ,
açatanthro hi puruṣaḥ kâryyate dârupuruṣaḥ.

S. 5404*b* en 5405*a*:.... ewa karttâ...., aswatanthro....
dâruyantrawat.

J. ikang janma wwang ngaranya kadi ya ta ikang gumawaya hala lâwan hayu, tuhun hana molah inulahakên, ya gatinya, paramârtha nikang janma mânusa, tan swatantra ri kâwakanikang wakanya dharmma mânusa, apa tar wênang ðumâhani çarîranya, gawaynya hala mwang hayu, kadi hinêb ning lawang mara paḍanya wêkasan: «het is alsof de mensch (zelf) goede en slechte daden verricht, doch hij beweegt zich en wordt bewogen; de aard van den mensch is, dat hij niet zelfstandig is in zijne handelwijzen(?), want hij is niet in staat(?) zijne hande-

lingen zijn slecht en goed, evenals het sluiten van een deur is het, om zoo te zeggen, ten slotte met hem.»

De O.Jav. vertaling is zeer corrupt. Wat *ḍumāhani*, en *kāwakanikang wakanya*, moet beteekenen, weet ik niet. • Mara is «om zoo te zeggen», ongeveer Skr. *iti*. In den Skr. tekst staat: want de mensch is niet zelf de bewerker van zijne goede en slechte daden, want de mensch handelt onzelfstandig, evenals een houten machine (*rad*).

Hier eindigt de O.-J. vertaling van het *Sainyaniryāṇa-parwa*¹. Het bevat 10 folia tegen 309 verzen in den Skr.-tekst (cl. 5097—5406).

ULŪKADŪTĀGAMANAPARWA.

J. fol. a, 91. r. 3: *Hiraṇwatya ciniṣṭeṣu Pāṇḍaweṣu mahātmasu*,

Duryyodhana mahārāja Karṇṇena saha bhaṣata.

S. 5407a en 5410b: *Hiraṇwatyaṁ niwiṣṭeṣu...., tatra Duryyodhana rājā.... Bhārata*.

J. *śeḍṅg umēntas ring lwah Hiraṇwatikā sang Pāṇḍawa*, *irikā ta rānak aji mahārāja Duryyodhanāngucap mwang mahārāja Karṇṇa*: «terwijl de Pāṇḍawa's de rivier de Hiraṇwatī overstaken, sprak de koningszoon vorst Duryyodhana met koning Karṇṇa.»

Uit de O.-J. vertaling blijkt, dat in de door den vertaler gebruikten tekst werkelijk stond: *sāhābhāṣata* in plaats van *saha Bhārata*.

J. fol. 91, r. 3: *Asmān wā twaṁ parājitma praçati pṛthiwīm imām*,

athawā niyato 'smabhiḥ dewalotang gamasyasiḥ.

S. 5487b en 5488a:.... *parājitya praçādhi....,nirjito 'smābhī raṇe wira çayiṣyasi*. Het in den O.-J. tekst geciteerde Skr. vers moet aldus verbeterd worden:.... *nihatō 'smābhir dewalokaṁ gamiṣyasi* (of *gij zult, door ons gedood, naar de godenwereld gaan*).

J. *yan alaha sanghulun Korawa denta, byakta kita tumung-galakēn kabhuktyan ikang pṛthiwīmaṇḍala, yapwan alah kita de sanghulun Korawa, swarggaloka ikā kabhuktya denta*: «als wij,

¹ Zie over den inhoud Holtzmann, o.c. p. 115.

de Kaurawa's, door u overwonnen worden, zult gij klaarblijkelijk het genot van de aarde alleen bezitten; als gij echter door ons, de Kaurawa's, overwonnen wordt, zal de hemelwereld door u genoten worden.»

J. fol. a, 92, r. 4: Puṣṭāste 'cāwā bhṛtaḥ cūraḥ cwo
yuddhaswa sakeçawaḥ,
asamāgamyā Bhiṣmeṇaḥ saṁyuge kiṁ wikaṣṭake.

S. 5500b en 5501a:.... bhṛtā yodhāḥ.... yudhyaswa....
.... Bhīṣmeṇa.... wikaṭṭhase.

J. lumēkas kita huwus makasahāya mahārāja Kṛṣṇa, tapwan wēnang mamapag bhagawān Bhiṣma ring raṇa, pisaningū ta kita kastawā ring loka: «ga gij op weg, met koning Kṛṣṇa als helper, zijt gij nog niet in staat, om heer Bhiṣma in den strijd te weerstaan. Hoe zoudt gij geprezen worden in de wereld?»

J. fol. a, 93, r. 4: Yady utpatasi lotaṁ prit dadyaḥ
wiçasi bhūtalaṁ,
tatāḥ tatrārjjunarathaṁ prabhāte drakṣyase 'grataḥ.

S. 5640:.... lokāṁs trīn yady āwiçasi...., tatra....
.... punaḥ.

J. yadyan bonglota ko mara ring trilokamaṇḍala, sumilēma ri silēm ning Ganggā kunang, mahōthētana ring pātāla, katona juga ratha sang Arjjuna yan sakatambe mesuk: «als gij de drie werelden uitvliegt, of onderduikt in de diepte van den Ganges, of u verbergt in de hel, toch zal de wagen van Arjjuna zich vertoonen in den vroegen morgen.»

J. fol. 93, r. 1: Sawīryya yaḥ samāçritya samāhwayati
we parān,
abhitaḥ puraya çaktim sa we puruṣa ucyate.

S. 5645: swawīryyaṁ.... wai...., abhīto yudhyate ça-
trūn.... wai....

J. hana sira umāçraye kaçaktin ri swaçarira nira juga, sinyang nira pwa musuh nirāpranga, aprang pwa sira, tatan kapangpang wīryya nira de nikang musuh, samangkana krama nira, sira sinanggah mahāpuruṣa ngaran ira: «er is iemand, die slechts zijn toevlucht zoekt in zijn eigen kracht, die zijne vijanden ten strijde uitdaagt, hij strijdt zonder dat zijne vijanden zijne dapperheid kunnen weerstaan, wie zoo handelt, die wordt een groot man genoemd.»

De O.J. vertaling van het Ulûkadûtâgamanaparwa ¹ eindigt op fol. a, 94 en loopt dus van fol. a, 91—a, 94, terwijl de Skr.-tekst 306 verzen bevat. (çl. 5407—5713).

RATHÂTIRATHASANGKHYÂNAPARWA.

J. fol. 94, r. 2: Nâmakṛtwa Kumârâya senânye çakti-dharine,

aham senâpatis te 'dyaḥ bhawiṣyâmi na sangçayah.

Ś. 5720: Namaskṛtya.... çaktipâṇaye,.... 'dya....

J. aum mahârâja Duryyodhana, nghulun pinakasenâpatinta mangkay, haywa tâlunggah angönangñmu, apan bhaṭâra Kumâra sçdëng nira n' pinakasenâpati ning hyang kabeh, anuṣṭhâna ni nghulun, kâla nira rumëgëp lipung nira: «o koning Duryyodhana! ik ben nu uw legeraanvoerder, wees niet ongerust, want god Kumâra heeft, toen hij legeraanvoerder der goden geworden is, mij bevestigd, toen hij zijn speer aanvatte.»

J. fol. 96, r. 1: Rathânâm kwa ca wijñânam kwa ca Bhîṣmâlâwetanaḥ,

S. 5829a:.... Bhîṣmo 'lpacetanaḥ.

J. kapana ng Bhîṣma wruha ri kalingan ing maratha: «Hoe zou Bhîṣma de wetenschap der wagenmenners kennen?»

Het slot van het Skr. vers is dus niet vertaald.

J. fol. a, 97, r. 3: Nâghayutasâmaprâṇa = S. 5854a: nâ-gâyutabalo mânî.

J. sakaçaktining liman sâyuta pinakawîryya sarika: «hij is zoo sterk als 10.000 olifanten in zijne dapperheid.»

J. fol. a, 98, r. 2: Pañcâlan tu mahâbatum nâham ha-nyâm Çikaṇḍinaḥ,

udyatemu piga prakṣya pratiyuddhyantam âhawe.

S. 5936: Pañcâlyan.... mahâbâho.... Çikhaṇḍinaḥ, udyateṣumatho drṣṭwâ....

J. ikang Çikaṇḍi juga ya tan wënanng umatî ya, yadyapin tihangakna juga panahnya tuwi lumagana nghulun, tan lëpasana yan astrangka ri têngah ning raṇa: «Alleen Çikhaṇḍin mag (ik) niet dooden, zelfs al spant hij zijn boog, om mij te bestrijden, zal ik mijn pijl niet afschieten midden op het slagveld.»

In het hs. staat astrangka, doch ik heb vertaald, alsof er stond astrangu.

¹ Zie over den inhoud van dit parwa Holtzmann, o. c. p. 115—116.

J. fol. 98, r. 1: Ahi strîpûrwwako râjan Çikaṇḍi yadi
te çrutâ,

kanyâ bhûtâ pumân jatoḥ na yotsye tena Bhagataḥ.

S. 5940: Sa hi.... Çikhaṇḍî.... çrutah,.... jâto....
Bhârata.

J. iki Çikaṇḍi ya ta strîpûrwwaka, karëngö marapwa kacari-
tanya, an mûlakanyâ, matëmahañ jalu wëkasan, tatan aprangâku
lâwan ikâ: «deze Çikhaṇḍin is vroeger eene vrouw geweest,
naar hetgeen verhaald wordt, zou hij oorspronkelijk eene maagd
geweest zijn, maar ten slotte een man geworden zijn, ik zal
niet strijden met hem.»

Hier eindigt het Rathâtirathasangkyânaparwa¹. Het loopt
van fol. a, 94—98, terwijl het in den Sanskrttekst 227 verzen
bevat (çl. 5714—5941).

AMBOPÂKHYÂNÂ.

J. fol. a, 100, r. 1: Bhaktânâm hi parityagaḥ na dhar-
meṣu yatisyate.

S. 5987b:.... parityâgo.... praçasyate.

J. i patulak ning wwang jalujalu ring strî marâhyun rakwa,
adharmmasâdhana ngaran ikâ: «dat een man eene vrouw ver-
stoot, die verlangend tot hem komt, dat heet eene onrechtvaardige
handelwijze.»

J. fol. a, 100, r. 4: Twayâ tyakâ gamasyami yatra yatra
wiçâmpate,

tatra me santu gatayah santa satya yawa wrawit.

S. 5997:.... tyaktâ gamiṣyâmi.... tatra....,gata-
yah santu santaḥ satyam yathâ dhruwam.

J. kita harah mahârâja Çâlwa tuminggalakën nghulun, katuhwan
karika wih, lumakwa ta nghulun mangke, ikang deça parana ni
nghulun, tan hilanga juge sagati ni nghulun, tan pakântang
tan âmbëka tan kasatyan: «Helaas, gij, koning Çâlwa, hebt
mij verlaten, inderdaad zal ik nu gaan; in de streek, waarheen
ik mij zal begeven, möge voor mij niet alle toevlucht te loor
gaan, noch wat tot kalmte stemt, noch waarachtigheid.»

De O.Jav. vertaling is mij niet duidelijk. Vooral tanâmbëka
begrijp ik niet. Misschien is hierachter iets uitgevallen. Voor
pakântang leze men pakântëng: wat strekt tot kalmte.

¹ Zie Holtzmann, l. c. p. 116.

J. fol. 100, r. 3: Ahosmit mitaram mûḍham yo me 'kâr-
ṣît swayambaram,

mayâ 'yam swakosye doṣaḥ sa 'ham Bhîṣmarathât tadâ.

S. 6004: Atha wâ pitaram....,swakṛto doṣo yâ....

J. atyanta kamûḍhan ing bapangku gumawayakên kaswayam-barangku, apan mangke kapuharanya kapâpân magöng, uwih tēlas kâlap ngarangku de sang âryya Bhîṣma, inunggwakên ring ratha: «buitengewoon groot was de dwaasheid van mijn vader, die mijne zelfkeuze van een echtgenoot bewerkte, want nu heeft dit een groote ramp veroorzaakt, mijn goede naam is mij ontnomen door den edelen Bhîṣma, die mij op zijn wagen geplaatst heeft.»

J. fol. a, 101, r. 1: Dagma dak Çalparâjanam dig mâka
padamuktamam.

S. 6007a: Dhing mām dhik Çâlwarâjanam dhig dhâtâ-
ram athâpi wâ.

De laatste woorden van het in den O.J. tekst aangehaalde Skr.-vers zijn verbasterd uit: âpadam uttamām (Calcutta-editie, vers 6007b ult.)

J. samangke ta pwa kaçmala aku wit ning kahînapuṇyân, bapangku waneh mahâbhâra kamandabhâgyan sirân pakânak ni nghulun, sang hyang Brahmâ ta sira ganya, atyanta de nirâ-gaway wwang mangka lwirnya: «nu ben ik onrein tengevolge van mijne geringe verdiensten, ook mijn vader is zeer ongelukkig, dat hij mij tot kind heeft, en god Brahmâ buitengewoon, omdat hij iemand zooals ik ben geschapen heeft.»

J. fol. 101, r. 1: Macayawe tani karmmâṇi pûrwadehe
ṣu mûḍhayâ,

kṛtâni nûnam pâpâni tepâm etan mahâphalam.

S. 6017b en 6018a: Mayaiwa yâni.... tu....,teṣâm
etat phalam dhruwam.

J. Atyanta hala ni kâryya göng ning durbuddhi ginawe ni nghulun, ngûni pûrwwajanma, mûḍha tâku rânak ampu ring janma mangkana, matangnyan mangke phalâhala kapanggih de ning pinakanghulun satata: «groot is de slechtheid van mijne daden en de domheid van hetgeen ik in eene vroegere geboorte verricht heb, en ook in deze geboorte is uw kind dom, daarom ondervind ik nu steeds de slechte gevolgen daarvan.»

J. fol. 101, r. 4: Alam prabhajiteneha bhadre çrṇuḥ
hitam wacaḥ,
ito badreçcaswa bhadra tatān ewa samūtyataḥ.

S. 6026:.... prawrajiteneha.... çrṇu....,gacchaswa
bhadram te pitur.... niweçanam.

J. haywa kita lumakwa wiku paribrājaka, us tākaku, nihan
pajarkw iri kita, hitāwasāna ike wuwusku, at laku juga mulih
ri bapanta: «gij moet niet rondtrekken als eene bedelnon,
kom mijn kind, dit zeg ik tot u, deze woorden van mij hebben
een nuttig resultaat, ga toch en keer terug naar uwen vader!»

J. fol. a, 102, r. 1: Patir wā 'mi gati nāryyāḥ pitā wā
carawarṇṇani.

S. 6028b:.... 'pi gati.... warawarṇṇini.

J. pilih swāmi, pilih bapa kahanan ing kadi kita: «hetzij uw
echtgenoot, hetzij uw vader is de plaats (van toevlucht) voor
iemand zooals gij.»

J. fol. 102, r. 4: Ataḥ pitṛgrhaṁ bhadro mastu janako
hyatahaṁ,
duhaṁ cetsyāmaṁ te hawe maya warttasi putrake.

S. 6045b en 6046a: māgāḥ.... bhadre mātus te.... hy
ahaṁ, duḥkhaṁ chindyāma ahaṁ.... wai mayi
wartaswa....

J. bibibu sang rājaputrī, ilu ndak ulihakēn kita ri bapanta,
aku kakinta saka ribunta, haywa ta kita sangçaya, aku âçraya
pituhunta: «meisje, prinses! ga mede! Laat ik u terugbrengen
naar uwen vader, want ik ben uw grootvader van moederszijde,
wees niet ongerust, vertrouw op mij als uw toevlucht!»

J. fol. 103, r. 2: Bhawantam ewa satatam rameḥ kir-
ttiyate wibho,

Sañjaya me priyasaka rājarṣir idi pārthiwaḥ.

S. 6064:.... Rāmaḥ kīrttayati prabho, Sṛñjaya me pri-
yasakho.... iti pārthiwa.

J. sojar rahadyan sanghulun, bhagawān Hotrawāha, nora
waneh pangucap nira bhagawān Paraçurāma, bheda sangke
rahadyan sanghulun, anghing ya pinakāsih i nghulun bhagawān
Hotrawāha, āryya Sañjaya haran ira waneh, rājarṣi mūlaratu
cakrawartti, mangkana ling nirāmucap rahadyan sanghulun sari-
sari: «zooals gij zegt, heer Hotrawāha, niet anders zijn de

woorden van heer Paraçurâma, behalve gij, wordt slechts hij bemind door mij, heer Hotrawâha, de edele Sañjaya is een andere naam van hem, een koninklijke ziener, van oorsprong een wereldheerscher, zoo luiden zijne woorden tot u dagelijks.»

J. fol. 104, r. 1: Yadi twâm âpageyo weḥ na' nayed
Bhajasanaḥna,

Salwasam çirasâ bhiruḥ ḥṇiyât Râmacoditaḥ.

S. 6092:.... wai.... Gajasâhwayam, Çâlwas twâm....
bhîru grḥṇiyâd....

J. ya tan hana sanmata nika sang Bhîṣma ri waluyanta kita ring Gajâhwaya, tan wurunga sang Çâlwarâja tumangan kalih ta kita, yan apa, yan uddeça bhagawân Râma paraçu: «Wanneer Bhîṣma niet toestemt, dat gij terugkeert naar Gajâhwaja, zal het niet falen, dat koning Çâlwa u beiden huwt, vooral, wanneer heer Paraçurâma daartoe aanspoort.»

J. fol. 104, r. 1: Tato Râmaḥ prâdur âsît = S. 6098a init.

J. çatēṅ ta bhagawân Paraçurâma: «toen kwam heer Paraçurâma.»

J. fol. a, 105, r. 2: Râmeyam mama dehitri Kâçirâja-
sutâ prabho,

asyâḥ çṛṇu yathâtatwam kâryya kâryyawinaṣanam.

S. 7004:.... dauhitri....,kâryyam kâryyawicârada.

J. sâjñâ rahadyan sanghulun maharṣi! Iking rare strî putu ni nghulun sakeng anak strî, anak sang mahârâja Kâçipura, yatikâ katatwan ikâ, matangnyan mangkana, lâwan prayojana nika, yatika rēṅgön rahadyan sanghulun: «met uw verlof, groote ziener! Dit meisje is mijne kleindochter, het kind mijner dochter, de dochter van den vorst van Kâçipura, dat is hare afkomst, de reden daarvan en het doel daarvan, moogt gij dat vernemen.»

J. fol. a, 106, r. 2: Mamâtya wyasanasyâsya Bhîṣmo
mulî mahâbrata,

yeneyam waçam ânîta samutpyawya walat tadâ.

S. 7020: Mama tu.... mûlam mahâwrataḥ, yenâham....
samutkṣipya balât....

J. paramârthanya sang Bhîṣma juga padârtha ning pinakanghulun rasikâ, gumawe kadînâkna ra putu sang paṇḍita, apan rasikâ walâtkâra, umalap ing pinakanghulun kari ng swayambara:

«de reden daarvan is, dat Bhîṣma de aanleiding was, dat uwe kleindochter vernederd is, want hij heeft immers geweld gepleegd, toen hij mij bij de zelfkeuze nam.»

J. fol. 107, r. 1: Na bhayân nasy ajukroçân na lobhan
nârtha kâmyayâ.

kṣatriyadharmmam ijñâhyam iti me bratapahitam.

S. 7060:.... nâpy anukroçân nârthalobhân na...., ksât-
tram dharmmam aham jahyam.... wratam âhitam.

J. ikâ ta matangnyan nghulun mâtanggal swadharmma ning kṣatriya, i wênang ni nghulun mehakna ng râjaputrî ri para-prabhu, tan saka ri takut, tan saka ring asih, tan kalobhan kâraṇanya, tan saka ring hyun wehana mâs, apa pwa, de ning pagêh ni brata ni nghulun si brâhmacârî: «dit nu is de reden, dat ik de plichten van een kṣatriya verzaak, omdat ik gerechtigd ben, de koningsdochter (ten huwelijk) te geven aan een vorst, niet uit vrees, niet uit genegenheid, niet begeerte is de reden daarvan, niet ten gevolge van den wensch, om goud te ontvangen. Wat dan? Wegens de vastheid van mijne gelofte als Brâhmacârin.»

J. fol. 107, r. 3: Kin twam wa yoddham iccasi = S. 7064b:
(abruwam kâraṇam) kin tat yat twam yuddham
mayecchasi.

J. apa ta hetu sang paṇḍita maharêp mapranga lâwan pinakanghulun: «Wat is toch de reden, dat de wijze wil strijden met mij?»

J. fol. 108, r. 3: Tatas tatra dwijâ râjan tâpasâç ca
panokaça,
apasantwa raṇam diwyaṁ dewas sârṣigaṇas tatâ.

S. 7110:.... râjams tâpasâçca wanaukasah, apaçy-
anta.... dewâḥ sendraganâs tadâ.

J. irikâ ta sang watêk maharṣi sang tamolah ing patapan haneng alas, mwang watêk dewatâsiddhagaṇa: «toen (keken) alle groote zieners, die zich bevonden in de kluizenarij in het woud en alle scharen van goden en siddha's.»

Het verbum ontbreekt in de O.Jav. vertaling, daar de tekst hier eene lacune vertoont.

Dit is het laatste vers uit den Sanskr̥t-tekst, dat in de O.Jav. bewerking geciteerd wordt. Eenige regels verder staat: Iti Udyogaparwâ, i çaka, 1747. Hieruit blijkt dus, dat dit HS.

geschreven is in Çaka 1747 = 1825 A.D. De tekst eindigt abrupt met de woorden: Mangke yatah prang ni nghulun lâwanta weh kadi nghulun, tikâ tlas angasihasih gati ni nghulun ngûni, kunang apan hyunya meha kâ....

Ten slotte nog twee opmerkingen: de woorden van Holtzmann (Zur Geschichte und Kritik des Mahābhārata, I, 158): «Die Regeln des Sandhi werden in einzelnen Fällen durchaus nicht ängstlich beobachtet» zijn vooral op de Sanskṛtverzen in den O.-J. tekst toepasselijk. Alle episoden, die thans in den Sanskṛttekst voorkomen, zooals de Indrawijaya en de Ambopākhyāna, maakten blijkbaar reeds in de 11^e eeuw een deel uit van den Sanskṛttekst.